PETRU NEIESCU, EUGEN BELTECHI, IOAN FAICIUC, NICOLAE MOCANU, *Atlasul lingvistic român. Graiurile dintre Morava, Dunăre şi Timoc* (ALR–MDT), vol. I. *Corpul omenesc* (I), de IOAN FAICIUC; vol. IV. *Agricultura şi legumicultura. Pomicultura; Viticultura; Apicultura. Cânepa (prelucrarea ei)*, de NICOLAE MOCANU, Bucureşti, Editura Academiei Române (Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu", Societatea Română de Dialectologie), 2021, vol. I, XXXV + 313 p., vol. IV, LIII + 328 p.[*]

1. Eveniment editorial. Lingvistic, evenimentul editorial al anului 2021 îl constituie, indiscutabil, apariţia la Editura Academiei Române, în condiţii grafice bune, a două volume, dintre cele şase proiectate, din *Atlasul lingvistic român. Graiurile dintre Morava, Dunăre şi Timoc* (abreviat: ALR–MDT).

1.1. Consacrat descrierii graiurilor (daco)româneşti vorbite în Serbia Orientală, în „teritoriul delimitat de Dunăre – la nord, de Morava – la vest, Timocul Mare (Veliki Timok, ultimii 15 km înainte de vărsare în Dunăre) şi graniţa cu Bulgaria – la est, bazinul Timocului Negru (Crni Timok), cu Munţii Rtanj – la sud" (vezi Mocanu I/XIII), acest (s-o spunem chiar de la început) excelent atlas lingvistic românesc regional a fost iniţiat, în anul 1998, de **Societatea Română de Dialectologie** (preşedinte: cercetător ştiinţific principal I dr. Petru Neiescu, secretar: cercetător ştiinţific principal I dr. Eugen Beltechi) şi **Forumul pentru Cultura Rumânilor (= Forum za Kulturu Vlaha)** din Serbia (preşedinte: medic Milovoje Stangačilović = Stângăcilă, secretar: inginer Dragomir Dragić = Drăghici). La semnarea *Protocolului* încheiat între cele două părţi, a participat şi Zaviša Žurž, preşedinte al **Asociaţiei pentru Cultura Rumânilor/Vlahilor din Serbia «Ariadnae Filum» (= Društvo za Kultura Vlaha/Rumuna Srbije «Ariadnae Filum»)**, după cum ne informează Petru Neiescu (vezi Neiescu I/XI).

Notă. Considerăm că era necesar ca această dublă iniţiativă, devenită apoi un parteneriat benefic pe tot parcursul realizării atlasului, să fi fost evidenţiată şi prin copertă şi foaia de titlu, prin menţionarea (sus, în dreapta, sub Societatea Română de Dialectologie) şi a organizaţiei: Forumul pentru Cultura Rumânilor (Forum za Kulturu Vlaha).

[*] Dăm, aici, abrevierile folosite în redactarea prezentului text (exceptând abrevierile menţionate de cei doi autori ai volumelor): Faiciuc I = Ioan Faiciuc, *Cuvânt introductiv la volumul I*, p. XXI–XXII; Mării 2002 = I. Mării, *Harta lexicală semantică*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2002; Mării 2004 = I. Mării, *Contribuţii la lingvistica limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2004; Mocanu I = Nicolae Mocanu, *Prefaţă* la ALR–MDT, în ALR–MDT, vol. I, p. XIII–XX; Mocanu II = Nicolae Mocanu, *Cuvânt introductiv la volumul IV*, p. XIII–XIV; Neiescu I = Petru Neiescu, *Cuvânt înainte* la ALR–MDT, în ALR–MDT, vol. I, p. XI; Nestorescu 1996 = Virgil Nestorescu, *Românii timoceni din Bulgaria*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996; Vulpe 2004 = Magdalena Vulpe, *Opera lingvistică*, I. *Dialectal, popular, vorbit*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2004; *Chest.* ALR I 1989 = *Chestionarul Atlasului lingvistic român I*. Ediție de Ion Mării (și coord.), Doina Grecu, Rodica Orza și Sabin Vlad, Cluj, 1989 (multigrafiat), *Chest.* ALR II 1988 = *Chestionarul Atlasului lingvistic român* II. Ediție de Ion Mării (și coord.), Doina Grecu, Rodica Orza și Sabin Vlad, Cluj-Napoca, 1988 (multigrafiat).

1.2. Ideea elaborării unui atlas lingvistic regional (şi) pentru r o m â n i i din Serbia Orientală aparţine însă, trebuie precizat, dialectologului Petru Neiescu (vezi, în acest sens, N e i e s c u I/XI).

1.3. ALR–MDT este realizat de aceeaşi prestigioasă echipă de eminenţi cercetători ai Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca, care a elaborat şi *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni – Banat*, atlas din care urmează să mai apară, în coordonarea lui N. Mocanu, ultimul volum, al VI-lea, cuprinzând, în întregime, material necartografiat (MN). La început, în 1998, echipa pentru ALR–MDT era alcătuită din Petru Neiescu, Eugen Beltechi şi Nicolae Mocanu, iar apoi, „din primăvara lui 2013, a intrat în colectivul ALR–MDT, ca autor, alături de ceilalţi trei, şi Ioan Faiciuc" (vezi M o c a n u I/XIV). În prezent, prin plecarea la cele veşnice a regretaţilor Eugen Beltechi şi Petru Neiescu, pe de o parte, şi, pe de altă parte, prin desfacerea contractului de muncă a eminentului lingvist Ioan Faiciuc (care cumula pensia cu 1/2 normă de CP II), „colectivul" de autori s-a redus la unu.

Notă. Consider că desfacerea (prin aplicarea legii cumulului) a contractului de muncă a lui I. Faiciuc în plină desfăşurare a redactării materialului înregistrat pentru ALR–MDT constituie o mare eroare, fapt pentru care solicit Consiliului ştiinţific al Institutului şi Academiei Române urgenta sa reangajare.

1.4. În anul 2005, ALR–MDT a fost inclus, ca program ştiinţific, în planul de cercetare al Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" (condus, pe atunci, în calitate de director, de subsemnatul).

2. E l a b o r a r e a **ALR–MDT**

Fie naţional, fie regional, orice atlas lingvistic presupune, în zămislirea sa, trei momente, la fel de importante: p r e g ă t i r e a a n c h e t e i (= **1**), d e s f ă ş u r a r e a a n c h e t e i (= **2**) şi r e d a c t a r e a ş i p u b l i c a r e a m a t e r i a l u l u i î n r e g i s t r a t (= **3**).

2.1. Pregătirea anchetei

Primul moment în foarte buna înfăptuire a acestui atlas lingvistic român regional s-a desfăşurat în perioada 1998–2004. După „câteva vizite exploratorii în Serbia Orientală [...], în timpul cărora s-au familiarizat cu situaţia lingvistică a localităţilor din zonă şi au cules informaţii pentru stabilirea reţelei" (vezi M o c a n u I/XIII, paragraful **1.4.** din e x c e l e n t a *Prefaţă* g e n e r a l ă, semnată de actualul coordonator al atlasului), cercetătorii clujeni Petru Neiescu, Eugen Beltechi şi Nicolae Mocanu au realizat următoarele lucrări de pregătire a anchetei lingvistice:

2.1.1. Delimitarea regiunii sud-dunărene din cuprinsul Serbiei Orientale ce urma să facă obiectul de cercetat al acestui atlas lingvistic român regional, teritoriu pentru care vezi, *supra*, **1.1.**, precum şi, pentru o scurtă (dar esenţială) prezentare geografică şi demografică a zonei, M o c a n u I/XIII, **1.2.** şi **1.3.**

2.1.2. Fixarea reţelei de anchetă, adică a numărului punctelor de anchetă (= al localităţilor): „Au fost alese 64 de localităţi (numerotate de la 1 la 64), dorind să se acopere circa o treime din numărul satelor în care se cunoaşte şi se foloseşte numai sau şi l i m b a r o m â n ă î n v a r i a n t a s a d a c o r o m â n ă. [...] Reţeaua a fost astfel gândită încât să permită precizarea cât mai exactă a extinderii geografice a graiurilor dacoromâne din zona cercetată, precum şi raporturile acestora cu graiurile româneşti învecinate" (M o c a n u I/XIV, **2.2.**, cu spaţ. n. – I.M.).

2.1.3. Referitor la alegerea celor 64 de localităţi, citându-l tot pe N. Mocanu, vom preciza, mai întâi, că, „în anii 2002–2004, împreună cu Dragomir Drăghici, Zavişa Jurj şi cu alţi specialişti din Serbia, buni cunoscători ai zonei – cum ar fi Slavoljub Gacović (Gaţu), doctor în istorie şi autor al unor lucrări de etnografie şi onomastică; Păun S. Durlić (Durlea), director, pe atunci, al Muzeului din Majdanpek (Măidan), specialist în etnologie şi folclor, şi Dragiša Radulović (Radul), subinginer la Đerdap (Porţile de Fier sârbeşti) –, şi în urma unei documentări istorice, lingvistice şi etnografice, a fost stabilită (cu unele rectificări ulterioare) **reţeaua** atlasului, ţinând cont şi de principiile geografiei lingvistice, dar şi de situaţia de pe teren, de posibilităţile reale de efectuare a anchetelor [...]. Ca puncte de anchetă au fost alese, în majoritate, localităţi vechi, unele izolate, fără a lua în considerare

mărimea lor, importantă fiind reprezentativitatea pentru graiurile cercetate; cele mai multe puncte sunt din zone rurale, dar a fost inclus şi oraşul Zaječar (pct. 56) [...]" (M o c a n u I/XIV, **2.2.**). Fiind gândit şi realizat „ca parte componentă a *Noului Atlas lingvistic român* (NALR/ALRR)" (M o c a n u I/XIII, **1.1.**), în reţeaua ALR–MDT au fost incluse şi localităţile anchetate de Sever Pop pentru ALR I (2 localităţi), Emil Petrovici pentru ALR II (1 localitate), precum şi 8 dintre cele 12 localităţi anchetate de Gustav Weigand pentru WLAD.

Notă. Pentru localităţile anchetate din reţeaua ALR–MDT, a se vedea, deocamdată, în fiecare volum, *Lista localităţilor anchetate (cu corespondenţele dintre ALR–MDT şi ALR I, ALR II şi WLAD)*; legenda (paragraful **II.** al) hărţii introductive **A** = *Numele oficial al localităţilor cercetate*, precum şi, mai ales, în viitor, foarte importantul volum i n t r o d u c t i v, „cuprinzând datele complete despre localităţi şi informatori şi alte informaţii despre desfăşurarea anchetelor şi despre elaborarea volumelor" (M o c a n u I/XVII, **3.**).

2.1.4. Întocmirea chestionarului în vederea realizării anchetei directe, la faţa locului. Fiind parte a NALR (vezi, *supra*, **2.1.3.**), *Chestionarul ALR–MDT* este o variantă redusă a *Chestionarului NALR*, care, precum bine se ştie, este alcătuit din trei părţi: o parte i n t r o d u c t i v ă, cuprinzând 57 de poziţii „referitoare la localitatea anchetată şi la informator" (= I); o parte g e n e r a l ă, cuprinzând 2.000 de poziţii „grupate pe sfere semantice" în 14 capitole, precum şi o parte s p e c i a l ă, cuprinzând 543 de poziţii, „referitoare la terminologia specială a diverselor domenii de activitate, grupate pe sfere semantice" în 7 capitole. Din acest chestionar, pe baza căruia au fost elaborate (la Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi şi Timişoara) cele 7 atlase consacrate graiurilor dacoromâne vorbite în actualul teritoriu al României, au fost selectate, chibzuit, 1.122 de poziţii (în, desigur, terminologia utilizată de noi), 41 de poziţii din partea introductivă şi 1.081 de poziţii din partea generală. N. Mocanu, în (repetăm) excelenta sa prefaţă generală, precizează şi faptul că, pe lângă cele 1.122 de poziţii selectate din Chestionarul NALR, cei trei anchetatori (E. Beltechi, N. Mocanu şi P. Neiescu) au mai urmărit, „dar nu în toată reţeaua, [şi] câteva cuvinte sau câteva fenomene fonetice speciale, care au servit sau vor servi mai târziu ca bază de documentare pentru studii şi articole de specialitate" (M o c a n u I/XV, **2.3.**).

2.1.5. Stabilirea sistemului de transcriere fonetică. „**Transcrierea fonetică** utilizată este cea preluată de la ALR şi folosită în anchetele pentru atlasele lingvistice regionale româneşti [...], cu mici modificări impuse de situaţiile concrete de pe teren" (M o c a n u I/XV, **2.4.**).

2.1.6. Realizarea unor anchete de probă, absolut necesare, chiar dacă cei trei anchetatori aveau o foarte bogată şi importantă experienţă în domeniul geografiei lingvistice descriptive româneşti, romanice şi europene.

2.2. Desfăşurarea anchetei propriu-zise

În vederea realizării celui de-al doilea moment al zămislirii atlasului lor, cei trei lingvişti clujeni, principial, la începutul desfăşurării acestei etape, au hotărât următoarele:

2.2.1. Împărţirea chestionarului (şi nu a reţelei de anchetă, cum s-a procedat în cazul elaborării NALR–*Banat* şi NALR–*Oltenia*, atlase regionale pe care le vor utiliza în realizarea celui de al treilea moment al facerii atlasului regional sud-dunărean) în 3 părţi: prima parte, cuprinzând poziţiile **1–363** (poziţiile *58–578* din partea generală a *Chestionarului* NALR), revenindu-i lui Petru Neiescu; cea de a doua parte, cuprinzând poziţiile **364–720** (= *579–1053*), revenindu-i lui Eugen Beltechi, iar cea de a treia parte, cuprinzând poziţiile **721–1081** (= *1054–2000*), revenindu-i lui Nicolae Mocanu. Procedând astfel, fiecare dintre cei trei cercetători clujeni urma să parcurgă şi să ancheteze toate cele 64 de puncte de anchetă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, graiul românesc din fiecare localitate aparţinând reţelei atlasului fiind astfel reprezentat nu de un informator (de bază), ci, principial, de câte trei, ceea ce, considerăm, este foarte bine din toate punctele de vedere (nu numai fonetic şi gramatical) din care am evalua această modalitate de anchetare a unei reţele lingvistice date, investigate de doi sau mai mulţi anchetatori.

2.2.2. Lucrarea de către fiecare dintre cei trei anchetatori „cu un singur subiect pe parcursul întregii cercetări", cerinţă metodologică ce, din motive obiective, „nu a putut fi întotdeauna respec-

tată" (vezi, în acest sens, M o c a n u I/XV, **2.6.**, precum şi vol. I, harta introductivă **A**/punctele de anchetă *21*, **25**, *29*, **34**, **38**, *39*, *40*, **42**, *43*, **47**, **48**, *53*, *54*, *57*, *58*, *64*; vol. IV, h. **A**/*1*, **6**, *15*, *17*, *22*, *26*, *30*, **38**, *39*, **45**, *47*, *53*, *54*, *57*, *58*, *59*, precizând că în localităţile simbolizate prin cifrele culese cu italice au fost anchetaţi doi informatori, iar în cele culese cu aldine, trei informatori).

2.2.3. Desfăşurarea anchetei la faţa locului, adică în localitatea aleasă ca punct de anchetă, cerinţă nerespectată doar în foarte puţine cazuri, cum rezultă, clar, din secţiunea a II-a a legendei hărţii introductive A (vezi, în acest sens, în vol. I, punctele de anchetă 10, 24, 50, iar, în vol. IV, punctele de anchetă 10, 24, 26 şi 50).

2.2.4. Înregistrarea răspunsurilor la toate întrebările pentru problemele lingvistice programate prin cele **1.122** de poziţii ale chestionarului s-a efectuat nu numai tradiţional (= manual), adică direct (= la faţa locului şi în faţa informatorului), prin notarea (= transcrierea) lor fonetică în caietele speciale de anchetă, ci **şi** sau (din motive obiective) **numai** pe suport magnetic sau electronic, urmând ca ulterior, acasă, să fie realizată (tot în caiete speciale) transcrierea fonetică a răspunsurilor, ceea ce, are dreptate I. Faiciuc, constituie „o premieră în cartografia lingvistică românească" (vezi F a i c i u c I/XXII).

2.2.5. Astfel gândită realizarea anchetei (vezi, *supra*, **2.2.1.–2.2.4.**), anchetarea celor 64 de localităţi s-a desfăşurat, – „pe sărite = în zig-zag" (vezi M o c a n u I/XV, **2.5.**) şi „în condiţii bune, fără incidente prea numeroase sau prea grave" (vezi N e i e s c u I/XI) –, în perioada cuprinsă între vara lui 2004 şi toamna lui 2007. Pe tot parcursul desfăşurării anchetelor, cei trei anchetatori ai ALR–MDT au fost însoţiţi de inimoşii timoceni Dragomir Drăghici („în toate satele") şi Zavişa Jurj („în numeroase puncte ale reţelei"), care, ştiinţific, i-au ajutat, pe de o parte, în „alegerea informatorilor şi în înlăturarea multelor şi gravelor suspiciuni cu care autorii erau priviţi de către anumite persoane, mai ales după ce se afla că veneau de la nordul Dunării" (M o c a n u I/XVII, **5**), iar, pe de altă parte, în realizarea unor anchete (vezi, în acest sens, deocamdată, legenda hărţii introductive **A**, vol. I şi IV), răspunsurile fiind, desigur, doar înregistrate.

2.2.6. Din datele comunicate de actualul coordonator al ALR–MDT aflăm că „în urma anchetelor a rezultat un material bogat, concretizat în câteva zeci de mii de fişe transcrise la faţa locului şi în sute de ore de înregistrări audio, pentru că, în marea majoritate a punctelor din reţea, ancheta a fost înregistrată în format MP3. Mai precis, Eugen Beltechi şi Nicolae Mocanu au notat direct pe fişe, în transcriere fonetică, răspunsurile informatorilor, concomitent cu înregistrarea lor, în cele mai multe localităţi (Nicolae Mocanu în **50** de puncte, iar Eugen Beltechi în circa **40** de sate), în timp ce Petru Neiescu a notat la faţa locului anchetele din **10** puncte; pentru celelalte, transcrierea s-a efectuat ulterior, de către Ioan Faiciuc, la Cluj, după înregistrări (vezi legendele la hărţile *A* şi *B*). În procente, în peste 53% din reţea anchetele au fost notate la faţa locului, iar în aproape 47% transcrierea s-a făcut ulterior înregistrării anchetei (ancheta Neiescu: peste 84% transcriere după înregistrări, ancheta Beltechi: peste 37%, iar ancheta Mocanu: aproape 22%)" (M o c a n u I/XV, **2.5.**).

2.2.7. Tot în legătură cu momentul consacrat desfăşurării anchetelor, mai trebuie să precizăm şi faptul că, pe de o parte, în afara celor 64 de puncte cartografice, au fost realizate şi două anchete suplimentare (vezi, în acest sens, harta introductivă **A**, secţiune a II-a a legendei, la sfârşitul ei, după subtitlul: *Anchete suplimentare*), iar, pe de altă parte, că, pe parcursul desfăşurării anchetelor, s-a înregistrat, neprogramat, şi un important material lingvistic lexical, realizându-se, astfel, o foarte binevenită suplimentare a *Chestionarului* ALR–MDT cu alte câteva întrebări lexicale onomasiologice indirecte (vezi, în acest sens, M o c a n u II/XIII, coloana a 2-a), întrebări lexicale onomasiologice care însă nu ştim cum au fost formulate. Atât răspunsurile înregistrate din cele două localităţi suplimentate, dar necuprinse în reţeaua atlasului, cât şi răspunsurile înregistrate prin suplimentarea anchetei lexicale onomasiologice indirecte au fost valorificate în redactarea şi publicarea atlasului, în cadrul secţiunii a **III**-a a legendelor hărţilor lexicale neinterpretative.

2.3. Redactarea materialului înregistrat

În cel de-al treilea şi ultimul moment al făuririi ALR–MDT, etapă consacrată valorificării redacţionale i n t e g r a l e a materialului lingvistic înregistrat cu prilejul desfăşurării anchetelor, au fost efectuate, în vederea redactării lui, următoarele lucrări = operaţii lingvistice şi tehnice:

2.3.1. Transcrierea i n d i r e c t ă, realizată, riguros, de către I. Faiciuc (pentru ancheta efectuată de P. Neiescu), E. Beltechi şi N. Mocanu (pentru anchetele efectuate de ei) a anchetelor în care,

pe parcursul desfăşurării lor, răspunsurile la chestionar au fost numai înregistrate audio (vezi, *supra*, **2.2.6.**). Cele mai multe transcrieri fonetice ulterioare desfăşurării anchetei au fost efectuate de I. Faiciuc, care, prin retragerea lui P. Neiescu (vezi Neiescu I/XI), a avut de transcris răspunsurile „din 54 de localităţi din reţeaua atlasului şi din cele două anchete suplimentar[e]" (vezi Faiciuc I/XXII), transcriere realizată integral din primăvara lui 2013 şi până în primăvara lui 2015 (vezi Mocanu I/XIV/**1.4.**).

2.3.2. Sistematizarea pe probleme (= pe întrebări sau pe poziţiile chestionarului) a întregului şi foarte preţiosului material lingvistic înregistrat şi notat fonetic direct (= la faţa locului) sau indirect (= transcris ulterior desfăşurării anchetelor).

Notă. Neutilizarea (motivată), în înregistrarea răspunsurilor la întrebările adresate informatorilor de către cei trei anchetori, şi a indigoului, cum s-a procedat în anchetele pentru ALR şi NALR, ar putea fi interpretată ca un neajuns al anchetei, interpretare, considerăm, total greşită, din moment ce anchetele, în marea lor majoritate, au fost înregistrate, cum am arătat, şi sau numai pe suport magnetic sau electronic, înregistrare care, desigur, suplineşte copia tradiţională a anchetei, încât putem afirma că sistematizarea şi pe localităţi a anchetei nu este, totuşi, absentă.

2.3.3. Redactarea propriu-zisă a tuturor datelor lingvistice înregistrate cu prilejul desfăşurării celor 66 de anchete (64 din reţeaua atlasului şi două suplimentate reţelei).

1. În vederea redactării şi, apoi, a publicării integrale a tuturor răspunsurilor obţinute la întrebările adresate pentru cele 1.122 de poziţii ale chestionarului (plus, desigur, şi la întrebările suplimentate pe parcursul desfăşurării anchetelor), s-a hotărât adoptarea (şi în realizarea ALR–MDT, a) celor două modalităţi cartografice tradiţionale de prezentare (= descriere) a materialului lingvistic înregistrat: (*a*) cartografierea materialului (= *hartă lingvistică*) şi, alternativ cu prima modalitate, (*b*) necartografierea materialului, modalităţi introduse, în geografia lingvistică descriptivă românească, de Sever Pop şi Emil Petrovici (în deplin acord, desigur, cu Sextil Puşcariu, iniţiatorul şi directorul ALR), modalităţi adoptate, apoi, de către anchetatorii şi autorii celor şapte atlase lingvistice dacoromâneşti regionale realizate în cadrul programului naţional al Academiei Române, program intitulat (la început) NALR.

2. În privinţa cartografierii materialului, autorii ALR–MDT au adoptat, în acord cu ALR şi NALR, redactarea a două tipuri de hărţi lingvistice: neinterpretative, pe de o parte, şi, pe baza acestora sau şi a MN (= material lingvistic necartografiat), interpretative, pe de altă parte.

Notă. În volumul *Lingvistica românească*, apărut în 2018 la Editura Academiei Române (în cadrul proiectului academic „Civilizaţia românească", coordonat de acad. Victor Spinei), volum coordonat de regretatul Marius Sala şi de Nicolae Saramandu, citim, cu surprindere şi mâhnire, următoarea propoziţie: „O inovaţie a atlaselor lingvistice regionale o constituie hărţile sintetice interpretative (cu simboluri) şi publicarea de material necartografiat" (p. 456), afirmaţie care, neacademic exprimându-ne, este, desigur, o foarte mare minciună.

3. Referitor la redactarea şi publicarea hărţilor lingvistice neinterpretative (numite de autori: *analitice, mari, de bază, punctuale*), trebuie neapărat evidenţiate următoarele foarte preţioase inovaţii:

a. Menţionarea, sub titlul hărţii (care, de regulă, este identic cu cel din chestionar), pentru fiecare poziţie din chestionar, a cifrei de ordine din *Chestionarul* ALR–MDT, urmată, după bară oblică, de cifra din *Chestionarul* NALR a respectivei poziţii.

b. Structurarea legendelor nu în trei paragrafe (ca în ALR şi NALR), ci în patru.

c. Când, rarisim (cum rezultă din cele două volume publicate), formularea din *Chestionarul* NALR a aşa-zisei întrebări lexicale indirecte (=, în terminologia folosită de noi, a întrebării lexicale onomasiologice indirecte), majoritare, a fost modificată, această schimbare este menţionată şi explicată de către redactorii celor 6 volume (vezi *infra*) în secţiunea a III-a a legendei.

d. Includerea, în paragraful **III.** al legendei, după precizarea: *Anchete suplimentare*, a materialului lingvistic înregistrat în cele două anchete suplimentare (vezi, *supra*, **2.2.7.**).

e. Includerea, tot în paragraful **III.** al legendei, a materialului lingvistic înregistrat prin suplimentarea problemelor (= „ce"-urile) lingvistice programate, suplimentare realizată pe parcursul desfăşurării anchetelor (vezi, în acest sens, M o c a n u II/XIII).

f. Includerea, sub paragraful **IV.** al legendei, a materialului lingvistic (editat sau, în cazul ALR, şi a celui inedit, aflat în foarte bogata şi importanta a r h i v ă a atlasului) din WLAD (inclusiv cel din cele patru localităţi neintroduse în reţeaua ALR–MDT), ALR I şi ALR II.

Notă. Această includere în redactarea ALR–MDT constituie una dintre cele două foarte importante i n o v a ţ i i r e d a c ţ i o n a l e, inovaţie care dă posibilitatea cercetătorului interesat, teoretic şi practic, de istoria r e a l ă a graiurilor populare, să urmărească, prin utilizarea metodei comparaţiei diacronice, aşa-zisa dinamică lingvistică.

g. Tot în legătură cu hărţile lingvistice neinterpretative mai trebuie precizat şi reţinut că ele sunt numerotate, c o n t i n u a t i v (pentru toate volumele), cu cifre arabe, pe de o parte, iar, pe de altă parte, că hărţile propriu-zise sunt plasate (cum se deschid volumele) pe pagina impară (= cea din dreapta), iar legendele acestor hărţi, pe pagine pară (= cea din stânga).

4. Referitor la redactarea şi publicarea h ă r ţ i l o r l i n g v i s t i c e i n t e r p r e t a t i v e (numite de autori şi *sintetice*), vom preciza următoarele:

a. Spre deosebire de hărţile lingvistice neinterpretative care redau, punctual şi în notaţie fonetică impresionistă, doar materialul lingvistic înregistrat din localităţile sud-dunărene cercetate, hărţile lingvistice interpretative includ şi materialul lingvistic preluat din cele 55 de localităţi nord-dunărene, 26 din reţeaua NALR–*Banat* şi 29 de localităţi din reţeaua NALR–*Oltenia*, astfel încât, spre deosebire de hărţile lingvistice neinterpretative, reţeaua variantei interpretative a ALR–MDT cuprinde, de fapt, 119 puncte cartografice şi nu 64, cât cuprinde varianta neinterpretativă.

Notă. Includerea în redactarea hărţilor lingvistice interpretative şi a celor 55 de puncte de anchetă din cele două atlase lingvistice regionale consacrate, în cadrul programului academic NALR, Banatului (românesc) şi Olteniei constituie (cel puţin pentru noi) cea mai importantă inovaţie de până acum a atlaselor lingvistice româneşti regionale, din realizarea cărora, ştiut este, a fost, din păcate, exclusă anchetarea şi a unor graiuri (daco)româneşti vorbite în afara graniţelor României, aşa cum au procedat S. Puşcariu, S. Pop şi E. Petrovici în alcătuirea reţelei pentru ALR I şi ALR II. Ş t i i n ţ i f i c evaluată, inovaţia autorilor ALR–MDT, trebuie precizat, vorbeşte, pentru tot natu (= pentru fiecare, traducând bănăţenismul **nat** de origine, sută la sută, latină), o limbă foarte clară atât pentru ignoranţi, cât şi, mai ales (am zice), pentru mistificatori, cei care, adică, sunt de o foarte rea-credinţă. Deşi mă îndoiesc că cei care se dovedesc şi se vor dovedi, în continuare, de rea-credinţă pot deveni de bună-credinţă acceptând adevărul ştiinţific, în ceea ce mă priveşte aş fi inclus (sus, în spaţiul liber din partea stângă a hărţii lingvistice interpretative, pe de o parte, şi jos, în partea dreaptă a aceleiaşi hărţi, pe de altă parte) şi cele 11 puncte cartografice cuprinse în reţeaua WLAD (6), ALR I (3) şi ALR II (2), dintre care 5 în Banatul sârbesc (= Voivodina) şi 6 în Bulgaria. Vom mai preciza, tot în această notă, că are perfectă dreptate N. Mocanu când afirmă că „ar trebui [...], neapărat, realizat, în anii imediat următori, ca supliment al ALR–MDT", „un mic atlas lingvistic" (vezi M o c a n u I/XIII, **1.3.**), consacrat (daco)românilor sud-dunăreni din zona geografică cuprinsă între Timoc şi oraşul Vidin (=, popular, *Dii*), mai ales că, precizăm, distinsul lingvist bucureştean Virgil Nestorescu a întreprins, în perioada 1969–1976, „în mod sistematic anchete dialectale în 28 de sate [din cele „peste 30 de localităţi cu populaţie românească"] din această zonă, î n v i r t u t e a p l a n u l u i d e c o l a b o r a r e e x i s t e n t a t u n c i î n t r e A c a d e m i a R o m â n ă ş i A c a d e m i a d e Ş t i i n ţ e d i n B u l g a r i a" (vezi Nestorescu 1996/V–VI). Cercetări suplimentare, ne informează acelaşi cercetător, „au fost făcute [...] în anul 1993, când a fost înscrisă în acordul de colaborare dintre cele două foruri ştiinţifice o temă consacrată contactelor lingvistice interbalcanice" (*ibidem*/VI). Tot de la Virgil Nestorescu mai aflăm şi importanta precizare că „rezultatele acestor cercetări pe teren, însumând texte dia-

lectale înregistrate şi fişe cu răspunsuri la diverse întrebări cuprinse în chestionare, se află în Arhiva dialectală a Institutului de Lingvistică din Bucureşti" (*ibidem*).

b. Includerea, în redactarea hărţilor lingvistice interpretative, şi a celor 55 de puncte cartografice din NALR–*Banat* şi NALR–*Oltenia* a presupus elaborarea, pe baza hărţii lingvistice de bază (utilizată în redactarea şi tipărirea hărţilor neinterpretative), şi a unei hărţi lingvistice interpretative adecvate acestei benefice inovaţii ştiinţifice.

c. Redactate pe baza hărţilor lingvistice neinterpretative sau a MN-urilor, hărţile lingvistice interpretative sunt realizate, ştiinţific şi tehnic, în maniera, bine cunoscută, a NALR–*Banat*. Ş t i i n ţ i f i c, sunt reţinute pentru redactarea acestui tip de hartă problemele (= faptele sau fenomenele) lingvistice pe care redactorii volumelor au considerat că sunt importante în descrierea şi tipologizarea graiurilor cercetate (= documentate interogativ). Sunt realizate, interpretativ, hărţi lingvistice f o n e t i c e (=, în majoritatea lor, hărţi de corespondenţă fonetică diacronică, prezentată însă, această corespondenţă fonematică etimologică, în mod sincronic), m o r f o l o g i c e şi l e x i c a l e (vezi, *infra*, **2.3.6.**).

Ş t i i n ţ i f i c, trebuie precizat, exclusiv dintr-o perspectivă lexicologică şi lexicografică, că aproape toate formele lexicale f o n e t i c e (=, adică, înregistrate, impresionist, în „transcriere fonetică") sunt redate, în redactarea tuturor hărţilor lingvistice lexicale interpretative, f o n e m a t i z a t, fonematizare înfăptuită fie, în majoritatea cazurilor, prin procedeul l i t e r a r i z ă r i i, fie, uneori, prin recurgerea (inconsecventă însă) şi la procedeul l i t e r a l i z ă r i i, mai ales în redactarea unor hărţi lingvistice interpretative fonetice sau morfologice (vezi, în acest sens, spre exemplu, din vol. I, hărţile XXV: *Răspândirea formelor de singular* **ochi(u)**, **oichi**; XLIV: *Răspândirea formelor* **ureche**, **ureiche** sau, din vol. IV, hărţile XC: *Rostirea lui s̲ + i̲ în formele de sg. ale lui vi̲si̲nă*; XCI: *Rostirea lui s̲ + i̲ în formele de sg. ale lui vi̲si̲n* etc.). Rar, procedeul literalizării este utilizat (neînţelegând de ce) şi în redactarea unor hărţi interpretative lexicale onomasiologice, precum, spre exemplu, h. XXIX, din vol. I: *Termeni şi forme pentru „ochelari"* (şi nu, considerăm noi, **ochelari**). Rarisim, mai trebuie precizat, autorii celor două volume practică şi o literarizare parţială, prin păstrarea şi sublinierea sunetului neinterpretat fonematic nici prin literalizare (pentru aplicarea căreia nu e nevoie să cunoaştem etimonul cuvântului supus fonematizării) şi nici prin literarizare integrală (pentru aplicarea căreia e necesar să cunoaştem etimonul). Pentru această interpretare hibridă, a se vedea, spre exemplu, formele lexicale *naóc̲i* şi *naoc̲ári* = „ochelari" din vol. I, h. XXIX, punctele 8 şi 1, precum şi, ca să mai dăm câteva exemple, formele lexicale *me̲ḑ'e*, *tra̲śstă* şi *tra̲ść* (vezi, *infra*, **2.3.7.***5.f.*, s.v. *me̲ḑ'e*, *traistă*).

T e h n i c, toate hărţile lingvistice interpretative sunt realizate redacţional fie (rarisim) **numai** a r e a l (prin utilizarea nu a haşurilor, ci a liniilor continue sau/şi întrerupte), fie (frecvent) **numai** p u n c t u a l (prin utilizarea simbolurilor, prezentate şi „traduse" în legenda hărţilor, cum, ştiut este, numai aşa au procedat S. Pop şi E. Petrovici în redactarea hărţilor pentru ALRM I şi II, precum şi, desigur, şi redactorii ALRM II, serie nouă), fie, în majoritatea lor, areal **plus** punctual (intraareal sau/şi extraareal). Utilizarea acestor trei procedee tehnice în redactarea hărţilor interpretative a fost impusă, desigur, de materialul lingvistic înregistrat.

Tot din punct de vedere ştiinţific, mai trebuie precizat şi reţinut faptul că şi autorii ALR–MDT, precum cei ai ALRM, au practicat, în redactarea hărţilor interpretative, şi ceea ce noi am numit (vezi M ă r i i 2004/78, nota 32) şi numim procedeul t i p i z ă r i i formelor fonematice dialectale ce au statut de forme lexicografice (= de variante lexicale, în cazul cuvintelor şi literare, de variante lexicale sau forme-titlu, în cazul cuvintelor numai regionale). Spre deosebire de redactorii ALRM (s e r i e n o u ă), autorii ALR–MDT practică însă, c o r e c t, numai o tipizare anunţată, prin utilizarea formulelor de genul *scârlăonţ* (*scârlăunţ*), *baştovan* (*băştovan*) etc.; *zgârgorit* (*zgorgorit*, *zgărgorit*), *băştelar* (*baştelar*) etc., formule plasate, în legenda hărţilor, după simboluri şi/sau, pe hărţi, în interiorul ariilor delimitate prin linie (= izoglosă).

Notă. Am ţinut, neapărat, să facem şi această precizare numai şi numai pentru a preveni o falsă utilizare punctuală a tuturor formelor lexicale tipizate. Pentru o localizare exactă = r e a l i s t ă a tuturor formelor lexicale tipizate este obligatoriu, pentru toată lumea (=, în primul rând,

pentru redactorii DLR, serie nouă), să fie consultată, atent, harta lingvistică neinterpretativă, precum şi, dacă este cazul, MN, surse lingvistice ce trebuie consultate şi citate, întotdeauna, pentru accentuarea şi categoriile morfologice ale formelor lexicale înregistrate.

d. Încheind prezentarea principială şi a hărţilor lingvistice interpretative (numerotate cu cifre romane, începând cu I pentru fiecare volum), mai trebuie să precizăm că, în economia volumelor, prima tranşă (= cea majoritară) a acestui tip de hărţi lingvistice este plasată pe aceleaşi pagini cu soţ în care sunt prezentate şi legendele hărţilor neinterpretative, pe de o parte, iar, pe de altă parte, că tranşa a două (= cea minoritară, realizată şi pe baza unor MN-uri) este plasată la sfârşitul volumelor, după MN, câte două pe pagină.

5. Referitor la redactarea şi publicarea **MN**, vom preciza următoarele:

a. Structura unui MN este aproape identică cu cea a legendelor hărţilor neinterpretative. Spunem că este aproape identică, deoarece structura unui MN cuprinde nu patru paragrafe, ci, uneori, cinci (vezi, în acest sens, M o c a n u I/XVI, **2.7.3.**).

b. Răspunsurile redactate ca MN „sunt date fie, de cele mai multe ori, în transcriere fonetică, la fel ca în hărţile de bază, fie literalizate/literarizate (date cu majuscule şi urmărindu-se, în aceste cazuri, exclusiv valoarea lexicală a materialului reprodus)” (M o c a n u I/XVI, **2.7.3.**).

c. În redactarea materialului lingvistic transcris fonetic direct (= la faţa locului) sau indirect (= ulterior desfăşurării anchetelor), au fost adoptate, principial, două dintre cele trei modalităţi adoptate, inovator, de Emil Petrovici în redactarea şi publicarea ALR II/I, cele pe care noi le-am numit „*MN lingvistic* n e i n t e r p r e t a t i v, care, redacţional evaluat, este echivalentul *hărţii lingvistice* n e i n t e r p r e t a t i v e”, pe de o parte, iar, pe de altă parte, *MN lingvistic* i n t e r p r e t a t i v + n e i n t e r p r e t a t i v (vezi M ă r i i 2002/13). Singura deosebire existentă între cele două formule redacţionale adoptate de E. Petrovici şi cele însuşite de autorii ALR–MDT constă în organizarea (= structurarea) tuturor formelor fonetice înregistrate. Emil Petrovici redă acest hambar de forme fonetice p u n c t u a l, după formula: punct cartografic + forma sau formele înregistrate fonetic. Spre deosebire de anchetatorul şi autorul ALR II, autorii ALR–MDT utilizează, t a c i t, în cadrul paragrafului al II-lea al articolului (numit) MN, mai mult sau mai puţin riguros, o dublă sistematizare lingvistică, în primul rând după distincţia: un răspuns/două sau (chiar) mai multe răspunsuri lexicale, iar, în al doilea rând, subordonat acestei prime hotărnicii lingvistice, după varietăţile lexicale, morfologice şi fonetice înregistrate.

Având în vedere faptul că, pe de o parte, formula adoptată în redactarea MN este nu numai greu de realizat, ci şi greu de descifrat de către utilizator, iar, pe de altă parte, că autorii ALR–MDT realizează i n t e r p r e t a t i v (= prin aplicarea procedeului literarizării şi, mai rar, cel al literalizării), pentru fiecare volum tipărit, şi un indice „pentru cuvintele înregistrate în hărţile de bază, în legendele aferente şi în materialul lingvistic necartografiat” (M o c a n u II/XXVII), indice intitulat: *Indicele termenilor cuprinşi în hărţi şi în materialul lingvistic necartografiat*, aş fi optat, categoric, pentru redactarea unui MN neinterpretativ de tipul celui propus şi realizat de E. Petrovici (vezi *supra*), uşor de redactat şi de utilizat, dar, mai ales, absolut necesar în verificarea literarizării, care, ştiut este, în toate atlasele lingvistice din a doua şi a treia generaţie (în redactarea hărţilor lingvistice interpretative), precum şi în redactarea DA şi a DLR (serie nouă), a fost şi este practicată i m p r e s i o n i s t (vezi, în acest sens, M ă r i i 2004/75).

d. MN-urile redactate sunt publicate, după hărţile lingvistice neinterpretative şi prima tranşă a celor interpretative, pe planşe numerotate cu cifre romane „începând cu I în fiecare volum”, planşe ce, în continuare, cuprind, cum am precizat mai sus, şi cea de a doua tranşă de hărţi interpretative, plasate câte două pe pagină.

2.3.4. Pregătirea tehnică pentru redactarea şi tipărirea materialului lingvistic înregistrat

1. În vederea pregătirii pentru redactarea şi, apoi, tipărirea materialului lingvistic înregistrat, au fost realizate mai multe foarte necesare operaţii tehnice, pentru care a se vedea, în detaliu, M o c a n u I, F a i c i u c I şi M o c a n u II, noi limitându-ne, aici, doar la nominalizarea celor care au participat, cu mult profesionalism, la realizarea respectivelor operaţii: ing. Lucian Andrei, ing.

Partenie Macarie; CS III Veronica Vlasin; CS III Cosmina-Maria Berindei; Voichiţa Grămadă, desenator artistic; Cristina Vulturar, Eva Mladin şi Simona Dobrotă, operatori calculator.

2. Tot în vederea pregătirii redactării şi tipăririi atlasului, mai trebuie, considerăm, subliniat şi faptul că a fost publicat, „pentru uz intern" (precizează Nicolae Mocanu în *Prefaţă*/XIV), un „mic volum alcătuit de Petru Neiescu, Eugen Beltechi şi Nicolae Mocanu şi intitulat *Contribuţii la* ***Atlasul lingvistic al graiurilor româneşti dintre Morava, Dunăre şi Timoc***, Cluj-Napoca, ianuarie 2006, 80 p. + 51 h.", volum sponsorizat de Radio Reşiţa (director: Doru Dinu Glăvan), prin proiectul „Cuvântul fără frontiere" finanţat de Uniunea Europeană (vezi M o c a n u I/XIV).

2.3.5. Tipărirea materialului lingvistic înregistrat şi redactat i n t e g r a l

1. În vederea valorificării, prin tipărire, a întregului material lingvistic înregistrat, autorii au hotărât publicarea, la Editura Academiei Române, a **6** volume de hărţi lingvistice + MN (vezi, pentru cuprinsul lor, M o c a n u I/XVII, **3.**), pe de o parte, iar, pe de altă parte, într-un alt format, şi a unui volum introductiv, volum care va cuprinde date despre localităţi, informatori, desfăşurarea anchetelor şi elaborarea volumelor consacrate descrierii lingvistice. Până la apariţia volumului introductiv, utilizatorii atlasului trebuie, n e a p ă r a t, să consulte excepţionala hartă introductivă **A** care şi ea, astfel gândită şi realizată, constituie o binevenită inovaţie.

2. Toate cele şase volume ce vor fi publicate „sunt precedate de un aparat ştiinţific auxiliar format, în afară de *Cuprins*, din *Lista localităţilor cercetate (cu corespondenţele dintre* ALR–MDT, ALR I, ALR II şi WLAD*), Lista localităţilor din* NALR–*Ban. şi* NALR–*Olt. incluse în reţeaua hărţilor interpretative din ALR–MDT*; *Indicele cuvintelor-titlu, al materialului lingvistic necartografiat şi al hărţilor interpretative*; *Abrevieri* şi *Indicele termenilor cuprinşi în hărţi şi în materialul lingvistic necartografiat* (cel pentru vol. I va fi publicat în volumul următor) şi încheiat cu *Transcrierea fonetică*" (M o c a n u I/XVII, **3.1.**).

3. Aşa cum am subliniat chiar de la începutul prezentării ALR–MDT (vezi, *supra*, **1.**), în anul 2021 au apărut două dintre cele şapte volume proiectate, volumul I şi IV.

a. ALR–MDT, vol. I a fost redactat de Ioan Faiciuc. Pe lângă un *Cuvânt introductiv la volumul I*, semnat de către autor, şi aparatul ştiinţific auxiliar (vezi-l prezentat mai sus, sub *2.*), volumul cuprinde răspunsurile obţinute la întrebările lexicale onomasiologice pentru un număr de 149 de poziţii din primul capitol al chestionarului referitoare la c o r p u l o m e n e s c, răspunsuri pe baza cărora au fost redactate **138** de hărţi lingvistice neinterpretative şi **11** MN-uri lingvistice neinterpretative, pe baza cărora au fost redactate **180** de hărţi lingvistice interpretative (**97** = lexicale, **44** fonetice şi **39** morfologice).

b. ALR–MDT, vol. IV a fost redactat de Nicolae Mocanu. Pe lângă un *Cuvânt introductiv la volumul IV*, semnat de către autor, şi aparatul ştiinţific auxiliar (vezi, *supra*, sub *2.*), volumul cuprinde **141** de hărţi lingvistice neinterpretative şi **44** MN-uri lingvistice (**15** neinterpretative şi **29** interpretative + neinterpretative), pe baza cărora au fost redactate **189** de hărţi lingvistice interpretative (**86** = lexicale, **50** = fonetice şi **53** = morfologice), precum şi *Indicele termenilor cuprinşi în hărţi şi în materialul lingvistic necartografiat* (p. XXVII–L). Cele 141 de hărţi lexicale neinterpretative, precum şi cele 44 de MN-uri lexicale plus cele 86 de hărţi interpretative lexicale se referă la agricultură, pomicultură, viticultură, apicultură și prelucrarea cânepii.

4. Pe sau în marginea redactării celor două volume, vom stărui (urmând şi invitaţia din *Prefaţă* făcută de coordonatorul de mai multă vreme al atlasului), c o n s t r u c t i v, în continuare, sub **2.3.6.** şi **2.3.7.**

2.3.6. Redactarea hărţilor şi a MN-urilor lingvistice din volumele I şi IV

2.3.6.1. H ă r ţ i l e l i n g v i s t i c e n e i n t e r p r e t a t i v e. Referitor la redactarea acestui tip de hărţi lingvistice (pentru care, în general, vezi, *supra*, **2.3.3.3.**), vom observa şi preciza următoarele:

1. E x p l i c i t, toate hărţile lingvistice neinterpretative sunt hărţi lexicale, care însă, trebuie precizat, sunt, i m p l i c i t, şi hărţi lingvistice fonetice şi morfologice.

2. Harta lexicală neinterpretativă de tip o n o m a s i o l o g i c. Lexicologic evaluate, majoritatea hărţilor lingvistice neinterpretative o formează hărţile lexicale o n o m a s i o l o g i c e, redactate pe baza răspunsurilor înregistrate la ceea ce, tradiţional, se numeşte „întrebare indirectă". Referitor la acest majoritar tip de hartă lingvistică neinterpretativă, vom observa şi vom preciza următoarele:

a. În primul rând, trebuie evidenţiat paragraful **II.** al legendelor acestor hărţi, care, prin excepţionalele precizări lingvistice formulate de informatori, constituie, indiscutabil, un adevărat festival de lingvistică populară, de care, dacă vom supravieţui până atunci, aş dori să mă ocup după tipărirea şi a următoarelor 4 volume. Până atunci însă, trebuie spus că frecventele şi importantele precizări semantice (= nu semasiologice, ci lexematice, recurgând la celălalt termen propus de genialul E. Coşeriu) datorate excelenţilor informatori, pe de o parte, precum şi, pe de altă parte, prezenta redactare a celor două volume ne obligă, din păcate, să repropunem: „ca, pe harta lexicală onomasiologică neinterpretativă, termenii pozitiv marcaţi (care exprimă, deci, o distincţie semantică) să nu mai fie despărţiţi prin , (= virgulă), cum sunt delimitaţi şi termenii sinonimi, ci printr-un alt semn grafic: / (= bară oblică) sau ~ (= tildă)” (vezi M ă r i i 2002/40, paragraful **6.***2.*). Aşadar, nu, spre exemplu, **mă rătung**, **mă tung** (vezi h. 16/19, 20, 32 etc.), ci: **mă rătúng/mă tung**; nu **boroánă**, **grápă** (vezi h. 412/23), ci **boroánă/ grápă**; nu **coş**, **pătul** (vezi h. 414/20, 45), ci: **coş/pătul**; nu **cucurúz**, **clip** (vezi h. 415/15), ci **cucuruz/clip** etc. etc., precizând că termenii de mai sus i-am redat literarizat.

Notă. Pentru necesitatea ştiinţifică a adoptării acestei propuneri, a se vedea, neapărat, şi argumentaţia din M ă r i i 2002/38–40, **6.***1.* şi **6.***2.*, precizând, totodată, că neadoptarea de către autorii atlaselor lingvistice româneşti a propunerii avansate de noi încă din anul 1983 nu constituie, desigur, din punctul de vedere al lexicologiei şi lexicografiei tradiţionale o greşeală, ci numai şi numai un mare neajuns ştiinţific care a generat şi continuă să genereze interpretări lexicale onomasiologice şi semasiologice structurale (= punctuale, intralingvistice) şi arhitecturale (= areale, interlingvistice) profund greşite, promovând, prin ştiinţă, nenumărate falsuri lexicale onomasiologice şi semasiologice, denunţate de noi ori de câte ori ne-am întâlnit (şi ne vom întâlni) cu ele.

b. În al doilea rând, observăm şi aplaudăm (la scenă deschisă) faptul că autorul vol. IV a realizat, r e a l i s t, şi c i n c i (dacă n-am greşit numărătoarea) hărţi lexicale onomasiologice neinterpretative s i n t e t i c e: h. 419 = **a.** *Desfac pănuşile* (ch. [691/ 1007]), **b.** *Desfac boabele* (ch. [692/1008]); h. 499 = *Sâmbure*[1,2] (ch. [795, 796/1171, 1172]); h. 422 = *Prăşesc (porumbul)* [695/1015]; h. 483 = *Tigvă* [774/1136] şi h. 533 = [*Meliţă*] [838/1228].

Realizate prin redactarea (neinterpretativă a) răspunsurilor înregistrate (şi delimitate, pe hartă, prin simbolurile *a)* şi *b)*) la 10 întrebări lexicale onomasiologice, întrebări grupate în chestionar aparte (sub 4 poziţii) sau împreună (sub 3 poziţii), toate cele cinci hărţi precitate (chiar dacă au titluri diferite) sunt, i m p l i c i t, în şi de fapt, hărţi lexicale semantice (= lexematice) + onomasiologice (pentru care, vezi M ă r i i 2002/47, **6.***4.*).

N. Mocanu mai putea redacta un asemenea tip de hartă lexicală onomasiologică neinterpretativă şi în locul hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative 493 =, pentru rigoare, nu *Ţuică* „eau-de-vie” [789/1164], ca în Chestionarul NALR, ci: *Ţuică de prune*, cum rezultă din formularea „întrebării indirecte” şi din precizările informatorilor; 494 =, pentru rigoare, nu *Ţuică profriptă* „eau-de-vie de prune redistilée” [790/1166], ci: *Ţuică de prune fiartă de două ori*, cum rezultă din traducerea franceză a titlului şi din precizările informatorilor, pe de o parte, iar, pe de altă parte, şi în locul hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative 510 = *Coajă (de nucă)* [811/1187] şi 511 = *Găoace (de nucă)* [812/1188].

Precizând că în paragraful **I.** al legendelor hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative sintetice trebuie înlocuită formularea: „Întrebare indirectă” cu „Întrebări indirecte” (cum, corect, apare în hărţile 419 şi 422), vom spune că n-am înţeles de ce autorul vol. I nu a redactat nicio astfel de hartă, apreciind însă, în mod deosebit, faptul că, în paragraful **III.** al legendelor hărţilor onomasiologice ce puteau fi redactate ca hărţi lexicale onomasiologice neinterpretative sintetice a atenţionat asupra lor prin trimiterile reciproce menţionate (vezi, în acest sens, h. 39 = *Pleoapă*, h. 41 = *Geană*, h. 42 = *Sprânceană*; h. 70 = *Slab (nu gras)*, h. 71 = *Slab (fără putere)*; h. 31 = *Orb*, h. 32 = *Chior*; h. 90 = *Fluier (cu buzele un cântec)*, h. 91 = *Fluier (din degete)*) sau (în cazul h. 16 = *Mă tund*) şi prin următoarea precizare: „Informatorii, în majoritatea punctelor, fac distincţie între ‘a se tunde de tot, la zero’ şi ‘a scurta, aranja părul [...]’ ”.

c. De îndreptat, pentru trei hărţi lexicale onomasiologice neinterpretative (= hărţile 86, 135 şi 444), următoarele titluri: **bărbie**[2], **aţâţ**[1] (*focul*) şi **furcă**[1], care trebuie să devină **bărbie**, **aţâţ**

(*focul*) şi **furcă**, deoarece poziţiile [258] = „**bărbie**[1] [...]”, [369] = „**aţâţ**[2] (focul)” şi [1065] = „**furcă**[2]” + [1066] = „**furcă**[3]” din *Chest.* NALR nu au fost reţinute în *Chest.* ALR–MDT.

3. Alt tip de hartă lexicală neinterpretativă. Rarisim, ALR–MDT (precum ALR şi NALR, prin adoptarea acestei alte inovaţii a geografiei lingvistice descriptive româneşti) a programat, pe lângă majoritara documentare lexicală onomasiologică, şi o documentare, minoritară, lexicală terminologică şi/sau semasiologică =, tradiţional, semantică (vezi, pentru acest tip de documentare lexicală, Mării 2002/122 şi urm.). Pe baza acestui tip de documentare lexicală (prin care, spre deosebire de documentarea lexicală onomasiologică, se pleacă nu dinspre „C” → *E*, ci, exact invers, dinspre *E* → „C”), autorul volumului I a redactat, neinterpretativ, următoarele două hărţi lexicale terminologice + semasiologice: h. 8 = *Mă lau* (*ind. prez. 1–6*), pe de o parte, şi, pe de altă parte, h. 93 = *Grumaz, pl.*

În legătură cu cele două hărţi lexicale precitate, observăm următoarele (nu însă înainte de a preciza că şi autorul volumului al IV-lea ar fi avut ocazia să redacteze, tot două, asemenea hărţi lexicale, dacă, în chestionarul ALR–MDT, s-ar fi menţinut din *Chest.* NALR şi poziţiile [995] = „**ogor**[2], **D**. La ce (mai) spuneţi *ogor*?” şi [1039] = „**hambar**[2], D. La ce (mai) spuneţi *hambar*?”):

a. În primul rând, referitor la redactarea paragrafului **I.** al legendei celor două hărţi redactate de autorul vol. I, propun ca formulările: „Întrebare indirectă: **D.** *Ziceţi* **(mă) lau**? *La ce spuneţi?*”, „Întrebare indirectă: **D.** *Ziceţi* ***grumaz***? *La ce spuneţi?*” să fie înlocuite cu formulările: 1) Întrebare directă: *Ziceţi* **(mă) lau**?; 2) Întrebare indirectă: *La ce spuneţi?*; 1) Întrebare directă: *Ziceţi* **grumaz**; 2) Întrebare indirectă: *La ce spuneţi?*

b. În al doilea (şi ultimul) rând, vom observa şi preciza că redactarea răspunsurilor înregistrate la întrebările pentru poziţiile [8] şi [131] din chestionar s-a făcut astfel: pe hartă sunt cartografiate răspunsurile la prima întrebare (= 1), răspunsuri ce constau din formele fonetice ale lui *(mă) lau* şi *grumaz*, pe de o parte, iar, pe de altă parte, din precizarea informatorilor că verbul **a la** şi substantivul **grumaz** nu sunt cunoscute, răspuns simbolizat prin semnul # = „nu se zice”. Răspunsurile la cea de a doua întrebare (adresată, desigur, informatorilor care la prima întrebare au răspuns afirmativ) sunt menţionate, p u n c t u a l, în paragraful **II.** al legendelor, fiind, deci, nestructurate (= nesistematizate) semasiologic, operaţie pe care o va înfăptui, obligatoriu, utilizatorul interesat de sensurile lui (a) **la** şi/sau **grumáz**.

2.3.6.2. H ă r ţ i l e l i n g v i s t i c e i n t e r p r e t a t i v e. Referitor la redactarea acestui tip de hărţi lingvistice (pentru care, în general, vezi, *supra*, **2.3.3.***4.*), vom observa şi preciza următoarele:

1. În primul rând, trebuie observat şi apreciat în mod deosebit numărul extrem de mare de hărţi lingvistice interpretative realizate de către cei doi autori ai volumelor I şi IV. Spre deosebire de cele 279 de hărţi lingvistice neinterpretative (cărora li se adaugă, desigur, şi cele 55 de MN-uri), numărul hărţilor lingvistice interpretative este de 369, cantitate ce ne dă dreptul să afirmăm că, tehnic şi ştiinţific, ne aflăm, de fapt, ca-n cazul m o n u m e n t a l u l u i ALR (cu toate neajunsurile mari sau mici pe care le are), în faţa a două excepţionale atlase lingvistice regionale, tipărite însă nu separat, cum, i n o v a t o r, au procedat autorii ALR I (= Sever Pop) şi ALR II (= Emil Petrovici), ci împreună = î n g e m ă n a t.

2. În al doilea rând, trebuie spus că, tehnic evaluat, acest un al doilea atlas lingvistic (=, repet, echivalentul ALRM I şi II) are, din păcate, un mic-mare cusur. În comparaţie cu hărţile lingvistice neinterpretative, excelent realizate sub acest aspect, în cazul hărţilor interpretative identificarea punctelor cartografice este, din cauza înceţoşării lor, foarte greu de realizat (o spune cineva care, până acum, nu suferă de miopie).

3. Explicit, din punctul de vedere al conţinutului lingvistic al acestor hărţi interpretative, (şi) autorii ALR–MDT au realizat, t r a d i ţ i o n a l, hărţi lingvistice **lexicale** (în număr de 183), **fonetice** (94) şi **morfologice** (92), utilizând, în denumirea lor, o varietate de titluri (vezi *infra*).

4. Subliniind importanţa deosebită pe care o au hărţile lingvistice interpretative fonetice şi morfologice în descrierea şi caracterizarea graiurilor din regiunea cercetată, în continuare, pe scurt, ne vom opri numai la hărţile interpretative lexicale, pentru că, reafirmând şi cu acest prilej, un dicţionar **tezaur** = (în fapt şi de fapt) a r h i t e c t u r a l al limbii române (limitate, dialectal, doar la dialectul dacoromân), precum este DA/DLR (serie nouă), nu poate fi redactat şi (fiind o operă deschisă) r e r e d a c t a t decât prin utilizarea, r e a l i s t ă şi c r i t i c ă (şi în primul rând, am zice) a imensului

şi foarte importantului material lexical prezent în atlasele lingvistice româneşti, naţionale şi regionale, adevăr ştiinţific înţeles de cel mai mare lingvist al neamului, brăneanul S e x t i l P u ş c a r i u.

5. Hărţile lingvistice interpretative lexicale onomasiologice. Lexicologic evaluate, majoritatea hărţilor lingvistice interpretative o formează, şi în cazul acestui (alt) tip de hartă lingvistică, tot hărţile lexicale o n o m a s i o l o g i c e. Referitor la acest tip majoritar de hartă lexicală interpretativă, vom observa şi preciza (pe lângă cele constatate, în general, *supra*, în paragraful **2.3.3.***4.*) următoarele:

a. În primul rând, trebuie, obligatoriu, precizat şi r e ţ i n u t de către toţi utilizatorii (= lexicologi şi/sau lexicografi) a atlasului că, între hărţile lexicale onomasiologice neinterpretative şi cele interpretative, sunt, dintotdeauna, deosebiri redacţionale mari (= esenţiale). În hărţile lexicale onomasiologice neinterpretative, suntem, riguros, informaţi: – asupra modului cum, perifrastic, a fost formulată aşa-zisă „întrebare indirectă" (=, în terminologia noastră, repetăm cu bună ştiinţă, întrebare lexicală onomasiologică perifrastică); – asupra rostirii tuturor formelor lexicale înregistrate fonetic (în mod impresionist) drept răspunsuri la ceea ce s-a întrebat; – asupra accentuării formelor fonetice lexicale înregistrate; – asupra unor categorii morfologice (număr; mod, timp, persoană) ale formelor lexicale înregistrate; – asupra unor precizări ale informatorilor în legătură cu formele lexicale înregistrate, precum şi, încheind această necesară înşiruire de caracteristici, asupra unor preţioase precizări ale anchetatorilor şi autorilor atlaselor lingvistice. Spre deosebire de toate aceste caracteristici prezente în redactarea hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative, în redactarea hărţilor lexicale onomasiologice interpretative nu avem decât formele lexicale înregistrate şi redate, de regulă, literarizat, dar şi, uneori, literalizat sau parţial literarizat (vezi, *supra*, **2.3.3.***4. c.*), pe de o parte, iar, pe de altă parte, formele lexicale literarizate sau numai literalizate sunt redate şi tipizat (vezi, *supra*, **2.3.3.***4. c.*). Aceasta şi numai aceasta fiind realitatea redacţională a celor două tipuri lingvistice de hărţi lexicale onomasiologice, trebuie, mereu, avertizaţi cei care utilizează (şi sau numai) materialul lexical al atlaselor lingvistice că nu este suficient să consulte şi să citeze doar hărţile lexicale onomasiologice interpretative, ci este absolut necesar să consulte şi să citeze, critic (şi nu criticist), şi hărţile lexicale onomasiologice neinterpretative, care constituie, pe de o parte, şi un control al fonematizării formelor lexicale fonetice, precum şi, pe de altă parte, un mijloc (singurul, de altfel) al deztipizării formelor lexicale redate tipizat.

b. În al doilea rând, observ, cu mirare, că nici în redactarea hărţilor lexicale onomasiologice interpretative autorii celor două volume nu au adoptat propunerea noastră de a distinge, punctual, printr-un semn grafic, termenii n o n - s i n o n i m i c i (reprezentând, pentru acelaşi conţinut semantic programat şi anchetat, două sau trei semnificate = lexeme) de cei s i n o n i m i c i (reprezentând un semnificat = lexem), precizând, totodată, că neadoptarea propunerii noastre şi în redactarea hărţilor lexicale onomasiologice interpretative constituie nu un neajuns ştiinţific, ca în cazul redactării hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative (vezi, *supra*, **2.3.6.1.***2.a.*), ci, în mod evident pentru noi, o m a r e ş i t r a d i ţ i o n a l ă e r o a r e a g e o g r a f i e i l i n g v i s t i c e r o m â n e ş t i d e s c r i p t i v e i n t e r p r e t a t i v e, eroare preluată, apoi, în DLR (serie nouă).

c. În al treilea rând, vom observa că, din păcate, autorii acestui excelent (repetăm pentru cei care nu sunt învăţaţi să citească o recenzie critică = constructivă şi nu criticistă = distructivă) atlas lingvistic regional au recurs (spre deosebire de autorii ALRM I, II şi de redactorii ALRM II, serie nouă, dar în deplin acord cu autorii celorlalte atlase lingvistice româneşti regionale, inclusiv cu ei, în calitate de autori ai prestigiosului NALR–*Banat*) la o mare şi, considerăm, nejustificată varietate de titluri în (de)numirea hărţilor lexicale onomasiologice interpretative, precum: *Principalii termeni pentru* **ţeastă** (vol. I/h. IV etc.), *Principalii termeni pentru* **ştiulete** (vol. IV/h. V etc.); *Principalii termeni şi forme pentru* **chel** (I/XXI etc.); *Principalii termeni şi forme pentru* **(pânza) (se) destramă** (IV/CXXXIX etc.); *Principalele răspunsuri pentru* **saşiu** (I/XXXIII etc.); *Principalele denumiri pentru* **pleoapă** (I/XXXIX); *Termeni pentru* **tâmplă** (I/XXIV etc.); *Termeni pentru* **porumb** (IV/III etc.); *Termeni şi forme pentru* **ochelari** (I/XXIX etc.); *Termeni şi variante pentru* **gingie** (I/LXXXIII); *Răspândirea termenilor* **sfoară (svoară)** *'frânghie' şi* **lăor** *'frânghie'* (IV/CXXII); *Răspândirea termenilor* **a obosí (obăsí), a ostení (ustení), a stoí**.

În ceea ce ne priveşte preferăm, precum autorii şi redactorii ALRM, un titlu unic, identic cu titlul hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative, cu precizarea că, substituind traducerea franceză şi perifraza întrebării indirecte, aş încadra, aşa cum am procedat în redactarea *Indicelui*

problemelor anchetate de ALR I şi ALR II (vezi *Chest. ALR I* 1989, *Chest. ALR II* 1988), cuvântul-titlu între ghilimele, distingând, astfel, (şi) prin titlu, hărţile lexicale onomasiologice interpretative de cele, tot interpretative, terminologice sau terminologice + semasiologice (vezi, *infra*).

Notă. Titlurile de genul: *Principalii termeni pentru* **ştiulete** etc. etc.; *Principalii termeni şi forme pentru* **chel** etc. etc.; *Principalele răspunsuri pentru* **saşiu** etc.; *Principalele denumiri pentru* **pleoapă** etc. se justifică numai şi numai dacă, în redactarea hărţilor lexicale onomasiologice interpretative, s-a omis, cu bună ştiinţă, vreuna dintre formele lexicale fonetice prezente în hărţile lexicale onomasiologice neinterpretative, caz în care trebuie să fim avertizaţi şi, mai ales, să ni se precizeze de ce respectiva sau respectivele forme lexicale (indiferent de statul lor lexicologic şi lexicografic) a/au fost omise.

d. Dacă, *supra* (**2.3.6.1.***2.b.*), îl aplaudam, sincer, pe foarte bunul meu coleg şi prieten de o viaţă pentru realizarea celor cinci hărţi lexicale onomasiologice neinterpretative sintetice (precizând, acum, că h. 533 nu este decât parţial, prin 533 *a* şi nu şi prin 533 *b*, o hartă lexicală onomasiologică neinterpretativă), de data aceasta însă, din păcate, nu mai pot face acest gest, deoarece N. Mocanu, neînţelegând de ce, nu numai că nu a redactat (măcar de sămânţă) şi o hartă lexicală semantică (= lexematică) interpretativă, dar nu a redactat, pe baza uneia dintre cele patru hărţi lexicale onomasiologice neinterpretative duble sau sintetice =, implicit (cum am mai afirmat), hărţi lexicale neinterpretative semantice (= lexematice) + onomasiologice nici măcar o singură (tot de sămânţă) hartă lexicală semantică + onomasiologică interpretativă, hartă pentru care (şi el, şi Ioan Faiciuc) aveau modele suficiente în Mării 2002. Păcat! Nici nu ştiţi, dragilor, ce aţi pierdut refuzând să redactaţi şi să publicaţi şi asemenea hărţi lexicale de o mare importanţă chiar şi în descrierea şi caracterizarea punctuală şi arhitecturală a graiurilor cercetate (vezi, în acest sens, şi V u l p e 2004/238, **5.**).

Notă. Nu putem trece mai departe fără a observa şi preciza că:

– pe baza hărţii lexicale onomasiologice neinterpretative sintetice nr. 419 = **a**) *Desfac pănuşile* [...], **b**) *Desfac boabele* [...], N. Mocanu a redactat harta morfologică interpretativă nr. IX: *Formele de ind. prez. 1 ale lui* **a curăţa** şi **a cura**; – pe baza hărţii lexicale onomasiologice neinterpretative nr. 499 = **Sâmbure**[1, 2] [...], a redactat harta lexicală terminologică interpretativă nr. LXXXIX: *Răspândirea formelor de sg.* **sâmbur** *şi* **sâmbure** (la *prună*), deşi (în Mării 2002/91, h. 12; 94/h. 15; 97/h. 18) avea redactate 3 hărţi semantico (= lexematico)-onomasiologice interpretative pentru „sâmbure" («1», «2») în NALR–*Banat*, NALR–*Oltenia* şi NALR–*Transilvania*; – pe baza hărţii lexicale onomasiologice neinterpretative nr. 422 = *Prăşesc (porumbul)* [...], a redactat harta lexicală onomasiologică interpretativă nr. XII: *Principalii termeni pentru* **prăşesc (porumbul)** 'îl sap pentru prima dată'; – pe baza hărţii lexicale neinterpretative nr. 483 = *Tigvă* [...], a redactat hărţile lexicale onomasiologice interpretative nr. LXXIII = *Răspândirea termenilor* **trăgulă, trăgace (trăgaci, trăglaci), trăgaş, trăgună, tâlv, aiduc**, cu sensul 'tigvă' [=, corect, 'tigvă **b.**']; nr. CLXII = *Răspândirea termenilor* **troacă, troc, trochiţă**, cu sensul de 'tigvă' [=, corect, 'tigvă **a.**'].

Nu contestăm importanţa hărţilor lexicale interpretative de tip terminologic, terminologic + semasiologic (pentru care, vezi, *infra*, *6.*), precum şi a hărţilor interpretative morfologice, dar, considerăm (şi nu pentru că suntem creatorul hărţii lexicale semantice = lexematice) hărţile lexicale interpretative semantice şi, mai ales, semantice + onomasiologice de o foarte mare importanţă în descrierea şi caracterizarea arhitecturală a varietăţii diatopice, pe de o parte, iar, pe de altă parte, în promovarea unei lecturi semasiologice (=, tradiţional, semantice) r e a l i s t e a hărţilor lexicale onomasiologice, neinterpretative şi/sau interpretative.

6. Alte tipuri de hărţi lexicale interpretative

Pe scurt, în continuare, ne vom referi la următoarele trei tipuri de hărţi lexicale interpretative: (*a*) *harta lexicală terminologică* d i r e c t ă; (*b*) *harta lexicală terminologică* i n d i r e c t ă; (*c*) *harta lexicală terminologică + semasiologică* i n d i r e c t ă p a r ţ i a l ă, tipuri de hărţi pentru care, metodologic, vezi M ă r i i 2002/122–165.

a. În volumul I, în ilustrarea acestui tip de hartă lexicală interpretativă, Ioan Faiciuc a redactat, pe baza hărţilor lexicale neinterpretative 8 = **(mă) lau** şi 93 = **grumaz** (vezi, *supra*, **2.3.6.***3.*), hărţile lexicale interpretative VIII = *Răspândirea formelor de ind. prez. 1 de la* **a se la** şi XCIII = *Forme de singular şi plural pentru* **grumaz**, care, deşi sunt intitulate dintr-o perspectivă morfologică, sunt, de fapt, hărţi lexicale terminologice d i r e c t e, ce ar trebui, credem, (de)numite: *Termenul* **a se la** *şi formele sale*, *Termenul* **grumaz** *şi formele sale*.

b. Spre deosebire de harta lexicală terminologică directă, realizată pe baza unei documentări lexicale terminologice directe, harta lexicală terminologică indirectă este, întotdeauna, realizată pe baza unei lecturi exclusiv terminologice a hărţilor lexicale onomasiologice neinterpretative, interesându-ne, altfel spus, doar planul expresiei (= al semnificantului) semnului lexical binar.

Pentru acest tip de hartă lexicală interpretativă (pe care noi îl numim *hartă lexicală terminologică indirectă parţială*), vom cita, spre exemplificare, următoarele hărţi (diferit, totuşi, intitulate): (din vol. I:) *Forme pentru* **miros** (= h. LVII); *Răspândirea formelor* **vârf, vârv, vâr** (= h. LXXVI); (din vol. IV:) *Răspândirea variantelor lexicale ale lui* **trifoi** (= h. XXVII); *Răspândirea formelor* **fag, fagure (fagură), fagur (fagor)** (= h. CXVIII) etc. În legătură cu toate hărţile interpretative de acest tip, îmi îngădui să precizez că, în etapa actuală a redactării materialului lexical înregistrat ca răspunsuri la întrebările pentru cele 1.081 de poziţii ale părţii generale a chestionarului, redactarea lor este (nu greşită, ci) prematură (= pripită) câtă vreme nu s-au publicat decât două volume, pe de o parte, iar, pe de altă parte, indicele termenilor cuprinşi „în hărţile de bază, în legendele aferente şi în materialul necartografiat” nu este publicat, deocamdată, decât pentru volumul IV.

În ceea ce ne priveşte, aş fi redactat, în locul lor, hărţi lexicale interpretative onomasiologice, întregind, astfel, actualele hărţi lexicale terminologice indirecte parţiale cu termenii omişi, pe de o parte, iar, pe de altă parte, punându-se în evidenţă şi punctele cu răspunsuri duble (sau chiar triple), precum şi dacă cei doi termeni punctuali sunt sinonimi sau distinctivi semantic (= lexematic).

c. În ilustrarea tipului de hartă lexicală terminologică + semasiologică indirectă p a r ţ i a l ă (pentru care vezi Mării 2002/137, **5.***3.1.*) vom cita, din vol. IV, următoarele trei hărţi: – CV = *Răspândire şi sensuri ale lui* **moşie**; – CLVIII = *Răspândire şi sensuri ale lui* **a tăbărî (tâbarî, toborî, tobărî)**; – CXXVIII = *Răspândire şi sensuri ale lui* **a (se) răsuci**, precizând, totodată, că hărţile (tot din vol. IV): – LXXIII = *Răspândirea termenilor* **trăgulă, trăgace (trăgaci, trăglaci), trăgaş, trăgună, tâlv, aiduc** *cu sensul de ‘tigvă’* [=, corect, ‘tigvă **b.**’, nota n. – I. M.]; – CLXII = *Răspândirea termenilor* **troacă, troc, trochiţă** [,] *cu sensul de ‘tigvă’* [=, corect, ‘tigvă **a.**’]; – CXXII = *Răspândirea termenilor* **sfoară (svoară)** *‘frânghie’ şi* **lăor** *‘frânghie’*, nu sunt hărţi lexicale interpretative terminologice + semasiologice indirecte parţiale, ci numai şi numai hărţi lexicale interpretative onomasiologice (altfel denumite).

Redactarea (în această etapă a valorificării redacţionale a materialului lexical înregistrat, pe baza unei lecturi inverse a hărţilor lexicale neinterpretative onomasiologice) şi a unor hărţi lexicale interpretative terminologice + semasiologice (=, tradiţional, semantice) parţiale, nu este prematură dacă şi numai dacă t e r m e n u l (nu termenii) reţinut şi glosat pentru o astfel de redactare a fost, în prealabil, interpretat semantic = lexematic (precedat, adică, de o absolut necesară lectură, singura reală, lexematico-semasiologică a hărţilor onomasiologice în care apare cuvântul supus unei redactări interpretative terminologice + semasiologice parţiale), precizându-se, astfel, din perspectiva glosării realiste a termenului respectiv nu, tradiţional, sensul (= înţelesul, desemnatul etc.), ci semnificatul semnului lexical, cum, revoluţionar, ne-au învăţat Ferdinand Saussure, Louis Hjelmslev şi Eugeniu Coşeriu.

2.3.6.3. M N - u r i l i n g v i s t i c e

a. În primul rând, voi preciza că pentru redactarea, î n g e n e r a l, ca MN a materialului lingvistic înregistrat, a se vedea, *supra*, **2.3.3.***5.*

b. În al doilea rând, vom observa că MN-urile redactate şi publicate în cele două volume sunt în număr de 55 (11 în vol. I şi 44 în vol. IV).

c. În al treilea rând, vom observa că autorul vol. I a redactat doar MN-uri neinterpretative, iar autorul vol. IV, MN-uri neinterpretative, dar, frecvent, şi MN-uri neinterpretative + interpretative.

d. În al patrulea (şi ultimul) rând, propun, pentru varianta electronică a atlasului, următoarele îndreptări: – nu (în titlu) **ogor**[1], ci **ogor**; nu (tot în titlu) **hambar**[1], ci **hambar**; – de unificat (şi nu

numai în cazul MN-urilor, ci şi în cazul hărţilor) formula de menţionare a cifrelor de ordine a poziţiilor din cele două chestionare, cel al NALR şi cel pentru ALR–MDT, care în vol. I = „[1]/[58] etc. etc. etc., iar în vol. IV = [683/997] etc. etc. etc. (inclusiv în *Indice...*).

2.3.7. Redactarea indicelui termenilor cuprinşi în hărţile lingvistice neinterpretative, în legendele acestor hărţi şi în materialul lingvistic necartografiat din vol. IV

În legătură cu realizarea (mai mult sau mai puţin riguroasă) a acestui indice lexical, observăm şi precizăm următoarele:

1. Nu este adevărat, cum precizează autorul volumului, că: „Cele mai multe dintre cuvintele şi formele incluse au fost literalizate” (vezi M o c a n u II/XXVII). Dacă *literalizate* nu este o eroare de culegere pentru *literarizate* [ulterior, N.M. a confirmat că este o greşeală], atunci trebuie arătat că, în majoritatea lor, formele lexicale fonetice, prezente în hărţile lingvistice neinterpretative şi în MN-urile lingvistice **numai** sau **şi** neinterpretative, au fost f o n e m a t i z a t e, ca în hărţile lingvistice interpretative sau în MN-urile lingvistice şi interpretative, prin adoptarea procedeului interpretativ numit l i t e r a r i z a r e, în opoziţie semantică (= lexematică şi nu semasiologică) cu procedeul numit de noi l i t e r a l i z a r e. Sunt redate literalizat (vezi, spre exemplu, formele *ţâler*, *vişăn*, *vişănă* etc.) numai acele forme care apar astfel redate = înfăţişate (din raţiuni exclusiv fonetice sau/şi morfologice) în unele hărţi lingvistice interpretative, precizând, totodată, că în cuprinsul indicelui toate formele literalizate sunt redate, g r a f i c, prin caractere cursive (= italice), în cadrul redactării articolului propriu-zis, şi prin caractere aldine, în redactarea articolelor de trimitere.

Pentru volumele viitoare şi varianta electronică a atlasului, propun, în ceea ce priveşte interpretarea fonematică a formelor înregistrate (impresionist) fonetic, ca, exceptând (desigur) acele forme lexicale fonetice a căror etimologie este necunoscută, să fie numai literarizate, indiferent de statutul lor lexicografic = forme-titlu sau variante lexicale. Pentru formele fonetice al căror etimon nu este cunoscut, propun ca ele, în redactarea indicelui (desigur), să fie doar literalizate şi nu parţial literarizate (vezi, *supra*, **2.3.3.***4.c.*).

Notă. Pentru distincţia „*literalizare*”/„*literarizare*”, vezi, pe larg, M ă r i i 2004/70–75.

2. Referitor la forma-titlu (= lemă, intrare), N. Mocanu precizează, tot la pagina XXVII a volumului redactat de el, următoarele: „Cuvinte-titlu au fost considerate cele din limba română standard; acolo unde aceste forme nu au fost înregistrate în cursul anchetelor, s-a dat forma cea mai apropiată de etimon sau forma cea mai răspândită”.

Suntem întru totul de acord cu prima parte a precizării. Pentru cazurile când formele normate literar ale cuvintelor (dialectale şi) literare nu au fost înregistrate, propun utilizarea, ca „formă-titlu”, tot a formei literare normate, formă absentă, e adevărat, ca răspuns în materialul înregistrat, dar care, această formă lexicală literară, este prezentă în titlurile poziţiilor din chestionar, precum şi în titlurile hărţilor şi MN-urilor lingvistice. Aceste forme literare neatestate le-aş menţiona, g r a f i c, fie tot cu aldine, dar spaţiat, fie cu majuscule, după formula **t i g v ă** (sau TIGVĂ): **t i c f ă** 481/50 şi nu, în redactarea actuală, **ticfă** 481/50.

Notă. Pentru menţionarea şi a punctului sau a punctelor de anchetă, vezi, *infra*, *5.d.*

3. Referitor la marcarea accentului formelor lexicale cuprinse, în indice, ca forme-titlu sau variante lexicale, aflăm că „în câteva cazuri, a fost marcat şi accentul tonic, acolo unde el diferă de normele actuale ale limbii române” (M o c a n u II/XXVII). Cred că era nu bine, ci foarte bine ca pentru toate formele fonematice lexicale incluse în indice să fi fost indicat şi accentul î n r e g i s t r a t, urmând ca utilizatorul indicelui să se documenteze, r i g u r o s şi r e a l, doar semasiologic (= semantic, în mod tradiţional şi nu coşerian) şi morfologic, prin consultarea surselor menţionate în redactarea articolelor din indice.

4. Materialul lexical excerptat în vederea redactării indicelui este prezentat, pentru fiecare unitate lexicală m o n o f o r m a l ă, prin redactarea, formală, a câte unui articol (formal) propriu-zis, după formula: „**paor** 457/11” sau, când sunt menţionate şi sintagmele (denominative) în care apare forma-titlu (ca determinat şi/sau ca determinant), după formula: „**pânză** 531/47; 539/37; 548; 549/4,

34; MN, pl. VI, ch. [840/1232]; [...]; *~ de fuior* 548/14; *~ de peltac* 548/14; *bătează la pânză*, v. *bătează*" (cu croşeta mea – I. M.).

Notă. Rarisim, pentru indicarea formei-titlu se întrebuinţează, greşit (considerăm), şi formula: „**băştelar/baştelar** 457". În locul acestei redactări (prezente, tot rarisim, şi în interiorul redactării, spre exemplu, a articolului **băşteovan**: **baştovan/băştovan**), propun următoarele redactări: **baştelar** 457; **băştelar** 457 şi **băştelar** v. **baştelar** (formulă pentru care vezi, *infra*, *5.*).

Spre deosebire de redactarea unităţilor lexicale monoformale (= dialectale şi literare sau numai dialectale – aşa-zisele regionalisme), în cazul unităţilor lexicale bi- sau multiformale s-au redactat, mai mult sau mai puţin riguros, două articole (lexicografice) formale, un articol propriu-zis, după formula: „**hirean** 485/21, 22; *irean* 485; *erean* 485/10, 13, 16, 29; *irian* (3 sil.) 485; *reian* 485/1" sau, ca să mai dăm un exemplu, „**otcoş** 439/27, 33, 51, 61; 445/54; MN, pl. III, ch. [723/1056], ch. [730/1063]; *fân ~*, v. *fân*; *mâni ~ul*, v. *mâna* 449/7; *otcos* MN, pl. III, ch. [723/1056], *ocoş* MN, pl. III, ch. [723/1056]", pe de o parte, iar pe de altă parte, câte un articol (lexicografic) de trimitere pentru (de regulă) fiecare formă lexicală cu statut lexicografic de variantă lexicală, după formula: „**erean**, v. *hirean*", „**irean**, v. *hirean*", „**irean/irian**, v. *hrean*", „**reian**, v. *hirean*"; „**ocoş**, v. *otcoş*", „**otcos**/**ocoş**, v. *otcoş*" (vezi şi, *infra*, *5.*).

5. În legătură cu redactarea celor două tipuri de articole prezentate mai sus, ne îngăduim următoarele propuneri:

a. În primul rând, în redactarea articolului propriu-zis consacrat unităţilor lexicale cu două sau mai multe forme lexicale cu statut de variante lexicale, propun ca aceste forme să fie redate, grafic, cu **aldine** (la fel ca forma-titlu, numită, cel mai adesea, cuvânt-titlu).

b. În al doilea rând, tot în legătură cu acest tip de articol în redactarea sintagmelor (redate foarte bine cu italice) în care forma-titlu apare ca determinant, aş utiliza nu formula (vezi *supra*) *bătează de pânză*, v. *bătează*, ci, simplu, la sfârşitul articolului (după punct), aş folosi doar formula: (economicoasă) V. şi **bătează** sau (în funcţie de material) V. şi **bătează**, ... Când forma-titlu apare ca determinant (vezi, spre exemplu, *supra*, sintagmele *pânză de peltac*, *pânză de fuior*), propun pentru redactarea articolelor propriu-zise **peltac** şi **fuior** următoarele formule: **peltac**. V. **pânză** şi nu „**peltac**; *pânză de ~*, v. *pânză*"; nu „**fuior** 531/47; [...]; *aţă de ~*, v. *aţă*; *caier de ~*, v. *caier*; *chimeşă de ~*, v. *cămaşă*, *cunună de ~*, v. *cunună*; *motcă de ~*, v. *motcă*; *pânză de ~*, v. *pânză*; *ţoale de ~*, v. *ţoale*", ci: **fuior** 531/47; [...]. V. şi **aţă**, **caier**, **cămaşă**, **cunună**, **motcă**, **pânză**, **ţoale**.

c. În al treilea rând, referitor la utilizarea, în redactarea indicelui, şi a materialului lexical rezultat din suplimentarea chestionarului pe parcursul desfăşurării anchetelor (vezi, *supra*, **2.2.***7.*), trebuie observat şi neapărat precizat că nu este suficientă menţionarea numărului hărţii lingvistice neinterpretative, aşa cum, foarte bine, se procedează în cazul răspunsurilor înregistrate la întrebările lexicale programate şi formulate în chestionar. Aşa cum pentru materialul lexical provenit **şi** sau **numai** din cele două anchete suplimentare s-a adoptat formula alcătuită din numărul întrebării hărţii neinterpretative, bară oblică şi abrevierea a.s. (vezi, spre exemplu, s.v. **piparcă**, sintagma: „*~ de trosie* 467/a.s."), şi pentru materialul lexical provenit din răspunsurile la suplimentarea chestionarului trebuie adoptată, redacţional, o formulă prin care să se poată realiza o identificare rapidă a sursei menţionate şi, mai ales, pentru evitarea unei denaturări semantice (= semasiologice), cum, din păcate, s-a întâmplat, frecvent, în utilizarea (tot semasiologică) a materialului lexical înregistrat de Sever Pop şi Emil Petrovici la problemele lexicale suplimentate (tot) pe parcursul desfăşurării anchetelor, dar care, din păcate, nu au fost (şi) anunţate în textul chestionarului, lucru pe care l-am făcut în editarea celor două chestionare împreună cu Doina Grecu, Rodica Orza şi Sabin Vlad, ultimii doi cercetători trecuţi la cele veşnice.

Propun, spre o rapidă şi reală utilizare a acestui material lexical, o formulă redacţională de genul **bobure** 467 **III B a**/32; **ţinţarcă** 467 **B b**/55 etc. şi nu (în redactarea actuală) **bobure** 467/32, **ţinţarcă** 467/55 etc. Propun ca paragraful **III.** al legendei hărţilor lingvistice să fie menţionat şi în redactarea materialului provenit din anchetele suplimentare, chiar dacă nu numai în *Prefaţă*, ci şi în *Cuvânt introductiv la volumul IV* suntem anunţaţi că, în acest paragraf al legendei hărţilor lingvistice neinterpretative, sunt redate şi răspunsurile provenite din anchetele suplimentare.

d. În al patrulea rând, referitor la menţionarea sau nemenţionarea punctelor de anchetă, aflăm, din acelaşi text introductiv al indicelui, că în cazul tuturor formelor lexicale fonematizate

atestate în peste 5 puncte de anchetă, punctele cartografice nu se indică, pe de o parte, iar, pe de altă parte, când avem mai puţin de 5 ocurenţe se menţionează, după bară oblică, şi punctele cartografice.

Acest dublu tratament este, desigur, subiectiv şi are (cel puţin pentru noi) exclusiv o valoare economică. Valoare ştiinţifică nu poate avea, considerăm, decât menţionarea tuturor punctelor de anchetă în care apar formele lexicale, sintagmele şi (adăugăm acum) expresiile sau locuţiunile incluse în redactarea indicelui. Dacă, cu adevărat, se doreşte realizarea doar a unei economii tipografice, atunci nu ar trebui menţionate punctele cartografice (aşa cum, neatenţionându-se însă, se procedează, din păcate, cu materialul lexical necartografiat) exceptând însă atestările unice (= într-un singur punct de anchetă), atestări care, obligatoriu, trebuie menţionate întotdeauna, deoarece are perfectă dreptate autorul vol. I când, profund ştiinţific, precizează: „Dacă un răspuns apare pe o hartă izolat, într-un singur punct, acesta poate fi interpretat fie ca reprezentativ pentru localitatea respectivă la întrebarea corespunzătoare din titlul hărţii (un răspuns similar putând fi înregistrat eventual şi în vreo localitate învecinată, necuprinsă în reţeaua atlasului), fie ca un cuvânt sau o formă din idiolectul informatorului, fie rezultat al neînţelegerii de către acesta a întrebării puse de anchetator, caz în care el trebuie înregistrat cu rezerve şi verificat” (vezi F a i c i u c I/XXII).

e. În al cincilea (şi ultimul) rând, referitor la articolul de trimitere, propun, pe de o parte, utilizarea formulei: **băştovan** v. **băşteovan** etc. şi nu **băştovan**, v. *băşteovan* etc., iar, pe altă parte, renunţarea la formula rarisimă: **otcos**/**ocoş**, v. *otcoş* şi înlocuirea ei cu formula utilizată de regulă, adică, în modificarea propusă de noi,: **otcos** v. **otcoş**, respectiv **ocoş** v. **otcoş**.

f. Îndreptări la *Indicele* vol. IV.

Considerând remarcabilul şi preţiosul indice înfăptuit de Nicolae Mocanu nu numai ca un necesar şi eficient instrument pentru toţi lexicologii şi etimologii interesaţi de utilizarea, în cercetările lor lingvistice, şi a materialului lexical din ALR–MDT, ci şi (în primul rând am considera noi) ca un prim pas în realizarea, după încheierea publicării atlasului, şi a unui necesar dicţionar descriptiv şi etimologic al graiurilor româneşti din Serbia Orientală, dicţionar realizat prin utilizarea tuturor surselor lingvistice, etnografice şi folclorice existente, ne îngăduim, dând (în continuare) curs invitaţiei actualului coordonator al atlasului, să propunem constructiv următoarele rectificări (păstrând, desigur, formulele redacţionale adoptate de N. Mocanu şi nu pe cele p r o p u s e de noi, în cadrul paragrafelor *a.–e.*):

– nu **acia**, ci, pentru consecvenţă (vezi, spre ex., **cutie**), **acia** (3 sil.); – **acum**, *acuma*, *acuş* (=, literarizat, *acuşi*) şi *acuşa* nereprezentând, etimologic, o singură unitate lexicală adverbială, ci, cum sunt considerate ele în lexicologia şi etimologia limbii române, patru unităţi lexicale, cred că, în redactarea lor, trebuie renunţat la criteriul (= principiul) economiei tipografice; – **ardiu**: în absenţa formei lexicale literare **ardei**, cred că ar trebui să fie dată ca intrare forma *ardii* şi nu *ardiu*, care nu este, credem, decât un singular al acesteia; – **atunci**: vezi, *supra*, cele spuse în legătură cu adv. **acum**, **acuma** etc.; – articolele: „**bisag** 551; *bisăg* 551/33; *bisagi* (plt.) 551/9”, „**bisagă** 551/10, 54, 56” şi „**bisăg**/**bisagi** (pl.), v. *bisag*” vor fi înlocuite cu articolele de trimitere: **bisag**, v. *disagă*; **bisagă**, v. *disagă*; **bisăg**, v. *disagă*, deoarece, din perspectiva etimologiei multiple (<, transliterând, ngr. **disakki**, bg. **disaghi**, sb. **bisaghe**) evaluate aceste forme lexicale, ele nu constituie decât (şi) alte variante lexicale ale formei-titlu, normată literar (începând cu DOOM 2005/227) **desagă** (vezi, *infra*, **disagă**); – **buiadă**: în primul rând, cum numai în aparenţă această formă-titlu, atestată doar în 3 localităţi, este şi cea mai apropiată de etimon (= sb. col. **bujad** „buruieni”), credem că drept lemă (lexicografică) trebuie indicată forma lexicală (literarizată, desigur) **buiede**, atestată în majoritatea localităţilor şi care, această formă lexicală, este menţionată ca intrare lexicografică (= formă-titlu) în, spre exemplu, Gămulescu 1974/96, DSB 1988/181, DELR 2011/302. Acceptând propunerea noastră, automat se va modifica şi redactarea celor trei articole de trimitere pentru variantele lexicale **buiadă**, **buiade** şi **buiază** (şi nu: **buiază**/**buiezi** (pl.), v. *buiadă*, cum apare acum); – **buruiană**: Articolul „**buruieni** (pl.), v. *buruiană*” trebuie eliminat; – „**căpeţeauă**/**căpiţeauă**, v. *capiţea*”. Acest, în realitate, un dublu articol de trimitere (procedeu pe care nu-l recomand) trebuie reredactat, nu numai din cauza absenţei unui articol propriu-zis cu forma-titlu **copiţea**, considerată (vezi *infra*) variantă lexicală a lui **căpiţea(uă)**, ci şi pentru că articolul (independent) **căpiţea(uă)** trebuie (şi el) reredactat; – „**căpiţea(uă)** 440/19; 441/51; MN, pl. III, ch. [723/1056]; *copeţea(uă)* 426/17, 33, 37; 440; MN, pl. III, ch. [723/1056]; *copiţea(uă)* 440; 441/4; 442/4, 5; MN, pl. III, ch. [723/1056], [730/1063];

cupiţeauă 440/20; MN, pl. III, ch. [723/1056]”. Acest articol subordonator trebuie (păstrând, desigur, modalitatea de redactare adoptată de N. Mocanu) reredactat astfel: **căpiţeauă** 440/19; MN, pl. III, ch. [725/1058]; *căpeţeauă* MN, pl. III, ch. [725/1058]; *copiţea* 440; MN, pl. III, ch. [725/1058]; *copiţeauă* 440; 426/17; MN, pl. III, ch. [730/1063]; *copiţele* (pl.) 441; 442/4, 5; *copeţea* 440/2, 3, 6; *copeţeauă* 426/33, 37 (în ALR II/4); 440; MN, pl. III, ch. [725/1058]; *copeţele* (pl.) 441/11, 31, 32, 34, 58; *cupiţea* 441/51; *cupiţeauă* 441/20, 27, 39; MN, pl. III, ch. [725/1058]; *cupiţele* (pl.) 441/22, 27. Dacă şi numai dacă va fi însuşită redactarea propusă de noi, atunci, pe baza ei, se vor redacta şi următoarele 7 articole de trimitere: **căpeţeauă**, v. *căpiţeauă*; **copiţea**, v. *căpiţeauă*; **copiţeauă**, v. *căpiţeauă*; **copeţea**, v. *căpiţeauă*; **copeţeauă**, v. *căpiţeauă*; **cupiţea**, v. *căpiţeauă* şi **cupiţeauă**, v. *căpiţeauă*, ce vor trece la locul lor alfabetic, eliminându-se, astfel, articolele: **căpeţeauă/căpiţeauă**, v. *copiţea*; **căpiţea(uă)**, v. *căpiţea(uă)*; **copeţea(uă)/copiţea(uă)**, v. *căpiţea(uă)*; **cupiţeauă**, v. *căpiţea(uă)*: – **ć̲esag**: Nu „**ć̲esag** 551/10 [=, de fapt, pct. 11, croşeta noastră – I. M.]; *ć̲isagă* 551/64; *ć̲isagi* [plt.] 551/1, ci: **cesag**, v. *disagă*; **cisagă**, v. *disagă*, deoarece, literarizate integral, cele două forme fonematice nu sunt decât alte două variante lexicale ale formei-titlu **disagă**, forme ivite prin sonorizarea rostirilor dialectale ale formelor literarizate **desag**, **disagă**; – **desac**. Nu: „desac 551/32; *disac* 551/34”, ci: **desac**, v. *disagă*; – **desag**. Nu: „**desag** 551/2, 63; *disag* 551; *ghisag* 551; *disagi* (plt.) 551/17, 26, 47, 48; *pereche de* ~ 551/6, 26”, ci **desag**, v. *disagă*; – **disac**. Nu „**disac**, v. *desac*”, ci: **disac**, v. *disagă*; – Nu „**disag/disagi** (plt.), v. *desag*”, ci: **disag**, v. *disagă*; – **disagă**. Nu „**disagă** 551/27, 53”, ci: **disagă** 551/27, 53; *bisag* 551; *bisagi* (plt.) 551/9; *bisagă* 551/10, 54, 56; *bisăg* 551/33; *cesag* 551/11; *cisagă* 551/64; *cisagi* [plt.] 551/1; *desac* 551/32; *desag* 551/63; *disac* 551/34; *disag* 551; *disagi* (plt.) 551/17, 26, 47, 48; *pereche de* ~ 551/6, 26; *ghisag* 551; – **dreş**. Nu „**dreş** MN, pl. II, ch. [706/1032]; *la* ~ 428”, ci: „**dreş** MN, pl. II, ch. [706/1032], *la* ~ 428/14, 33, 35, 36, 50; *dreşcă* MN, pl. II, ch. [706/1032]; – **dreşcă**. Nu „**dreşcă** MN, pl. II, ch. [706/1032]”, ci: **dreşcă**, v. *dreş*, pentru că formele lexicale **dreş** şi **dreşcă** sunt, precum forma lexicală *treşcă*, variante lexicale ale regionalismului **trescă** < germ. **Dresch** [maschine] (vezi DLR 1983/595); – **drog**. Nu „**drog** 531/63”, ci: **drog** 531/63; *drogă* 531/57, deoarece ambele forme lexicale reprezintă una şi aceeaşi unitate lexicală, cu etimologie multiplă: **drog** < rom. literar **drog** < fr. **drogue**, iar **drogă** < sb. **droga**; – **drogă**. Nu „**drogă** 531/57”, ci: **drogă**, v. *drog*; – **fag**. Nu „**fag** 528; ~ *de miere* 528/1, 5, 6, 62”, ci: **fag**, v. *fagure*: – **fagur/fagură**. Nu „**fagură**, v. *fagure*”, ci: **fagur**, v. *fagure*; **fagură**, v. *fagure*; – **fagure**. Nu „**fagure** 528/4, 11, 46; *fagur* 528; *fagură* 528/47, 60”, ci: **fagure** 528/4, 11, 46; *fag* 528; ~ *de miere* 528/1, 5, 6, 62; *fagur* 528; *fagură* 528/47, 60; – **fasole**. Pentru că, alături de forma fonematică (dialectală şi) literară *făsui*, este menţionată, după bară oblică, şi forma fonematică (numai) dialectală *fasui* (cum, de cele mai multe ori – atât în indice, cât şi în hărţile lingvistice interpretative – fonetismul *a* ˊ– în loc de *ă* ˊ– nu este literarizat, ci numai literalizat), trebuie, pentru consecvenţă, indicată, alături de forma *păsui*, şi forma *pasui* 477, pe de o parte, iar, pe de altă parte, pentru ambele forme trebuie redactate şi articolele de trimitere: **pasui**, v. *fasole*; **păsui**, v. *fasole*. Tot în legătură cu articolul *fasole*, mai trebuie precizat că, în sursa 477/50, a fost înregistrată forma *pasule* (şi nu *păsule*), formă pentru care trebuie redactat şi un articol de trimitere; – **ghisag**. Nu „**ghisag**, v. *desag*”, ci: **ghisag**, v. *disagă*; – „**glogine** (pl.) 486/48”. Dacă introducem în indice această formă lexicală, atunci, din aceeaşi sursă, trebuie introdusă şi forma **glog**, ambele forme fiind, însă, credem, nu cuvinte româneşti de origine sârbească, ci cuvinte sârbeşti (vezi sb. **glog**, **gloginja**); – **ienadniţă** 450/56. Acest cuvânt (?), înregistrat (în paragraful **II.** al legendei) doar într-un singur punct de anchetă, trebuie neapărat verificat, deoarece ar putea fi vorba de ***nádniţă** < sb. **nadnica** „plata pe o zi”, cuvânt din aceeaşi familie cu **nadniceár** < sb. **nadničar** „zilier, lucrător cu ziua”, înregistrat tot din aceeaşi sursă; – **măzără**. Nu e bine plasat alfabetic; – **obrane**. De la acest articol să se elimine textul: *obrăni* (pl.) 550/18, deoarece forma *obrăni* nu reprezintă o altă variantă lexicală, ea nefiind, de fapt, decât pluralul formei-titlu; – **obrăni**. Articolul „**obrăni** [sic!]” se va elimina; – **obrâni**. De introdus, pentru consecvenţă, abrevierea: (pl.); – **otcos/ocoş**. Nu „**otcos/ocoş**, v. *otcoş*”, ci: **otcos**, v. *otcoş*, chiar şi numai pentru faptul că varianta lexicală **ocoş** este lucrată ca articol de trimitere şi la locul ei alfabetic; – **pasui**. De introdus articolul: **pasui**, v. *fasole*; – **pasuliţă**. De introdus articolul: **pasuliţă**, v. *păsuliţă*; – **păr**. De separat **păr**[1] (< lat. **pilus**) de **păr**[2] (< lat. **pirus**); – **păsui**. De introdus articolul: **păsui**, v. *fasole*; – **rachie**, **rachiu**. Cele două actuale articole trebuie contopite, sub forma-titlu: **rachiu**; – **sace**. Articolul **sat** din actuala redactare trebuie reredactat astfel: **sace** 528, *saci* (1 sil.) 528/19, 32, 44, 49, *sat*[2] 528/22, 24; – **saci**

(1 sil.), v. *sace*; – **sat**. Nu „**sat** 521/44, 6; 528/22, 24, 536/47; *sate* 528; *sati* 528/19, 22, 32, 44, 47”, ci: **sat**[1] (= „aşezare rurală”) 521/44; 536/47, pe de o parte, iar, pe de altă parte, se va redacta şi un articol **sat**[2] (= „fagure”) 528/22, 24; – **sate**. Acest articol a fost deja (vezi *supra*) înlocuit cu articolul **sace**; – **sati**. Articolul „**sati**, v. *sat*” va fi înlocuit cu articolul: **saci**, v. *sace*; – **sârbeşte**. Adverbul **sârbeşte** apare nu numai în sursa: „530/43”, ci şi în alte multe surse, în legendele hărţilor neinterpretative, paragraful **II.**, precum şi în paragraful **III.** al MN; – **stupă**. Sursa exactă nu este „MN, pl. VI, ch. [841/1235]”, ci MN, pl. V, ch. [831/1218], dar termenul **stupă** nu l-am putut identifica; – **traistă**. În cadrul acestui articol, sunt inventariate, ca variante lexicale, şi formele lexicale parţial literarizate: *traṣstă*, *traṣtă*, forme care, integral literarizate, se înfăţişează astfel: **tracistă** (2 sil.), **tracită** (2 sil.), precizând că ultima formă este menţionată, ca variantă lexicală, în DLR 1983, s.v. **tráistă**[1].

2.4. Importanţa ALR – MDT.

Nu o dată (şi nu numai în legătură cu ALR) am ţinut să subliniez că orice atlas lingvistic foarte bine înfăptuit are o dublă valoare: ştiinţifică şi culturală. Cultural evaluat, orice atlas lingvistic autentic, naţional sau regional, reprezintă un viu şi nepieritor document de limbă, a cărui valoare creşte odată cu trecerea vremii. Ştiinţific, orice atlas lingvistic autentic, constituie (nu „o colecţie de material lingvistic”, cum, greşit, adeseori, se mai spune, ci) o **descriere**, neinterpretativă şi/sau interpretativă, sincronico-comparativă punctuală (= structurală, intralingvistică) şi areală (= arhitecturală, interlingvistică).

Ştiinţific evaluat, ALR–MDT, vol. I şi IV prin hărţile sale (în special prin cele interpretative, mult mai uşor de urmărit şi mult mai grăitoare în raport cu cele neinterpretative, pe baza cărora au fost realizate), demonstrează, irefutabil, citându-l, spaţiat, pe N. Mocanu, că: „graiurile româneşti vorbite în Serbia Orientală fac parte, din punct de vedere lingvistic, dintr-o arie mai largă a graiurilor dacoromâne vorbite la sudul şi la nordul Dunării, în Serbia, Bulgaria şi România. Ele sunt de tip bănăţenesc în partea centrală şi vestică (identice cu cele vorbite în prelungire la nordul Dunării, în Voivodina) şi de tip oltenesc în partea de est (cu prelungiri în imediata vecinătate din Bulgaria” (Mocanu I/XIX), adevăr ştiut şi afirmat de toţi lingviştii români şi romaniştii europeni (inclusiv cei sârbi) bine informaţi şi de bună credinţă, precizând, totodată, că şi mistificatorii, precum şi oficialităţile Serbiei au ştiut şi ştiu că Dunărea nu a fost şi nu este un hotar lingvistic dialectal al limbii române (constatare valabilă, desigur, şi pentru limbile sârbă şi bulgară), întrebându-ne şi întrebând de ce oare autorităţile statului sârb au tratat şi (încă mai) tratează în mod atât de diferit pe românii din Serbia Orientală în raport cu cei din Voivodina?!

2.5. În loc de **concluzie**, vom preciza, pe de o parte, că evaluarea acestui atlas din perspectiva elaborării (în continuare) a DLR şi a unei necesare istorii a limbii române realizate de pe poziţia geografiei lingvistice româneşti descriptive (foarte bogată în realizări) şi explicative = etimologice (foarte slab reprezentată) o vom face după publicarea integrală a atlasului, iar, pe de altă parte, îmi îngădui să propun Academiei Române acordarea celor două volume apărute în 2021 a unuia din premiile sale filologice.

Ca fost director al Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu” în perioada în care, împreună cu membrii Consiliului ştiinţific şi cu aprobarea Secţiei de filologie şi literatură, am înscris între programele şi proiectele institutului şi elaborarea ALR–MDT, daţi-mi voie, în încheierea acestei (poate prea lungi) recenzii, să mulţumesc, pe de o parte, celor doi autori în viaţă şi colaboratorilor lor, precum şi Editurii Academiei Române, iar, pe de altă parte, celor trecuţi la cele veşnice, autorii: EUGEN BELTECHI şi PETRU NEIESCU, precum şi susţinătorilor atlasului: acad. Marius Sala şi Dorin Uriţescu, **veşnică pomenire**!

mai–august 2022

ION MĂRII
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu” al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă, 21